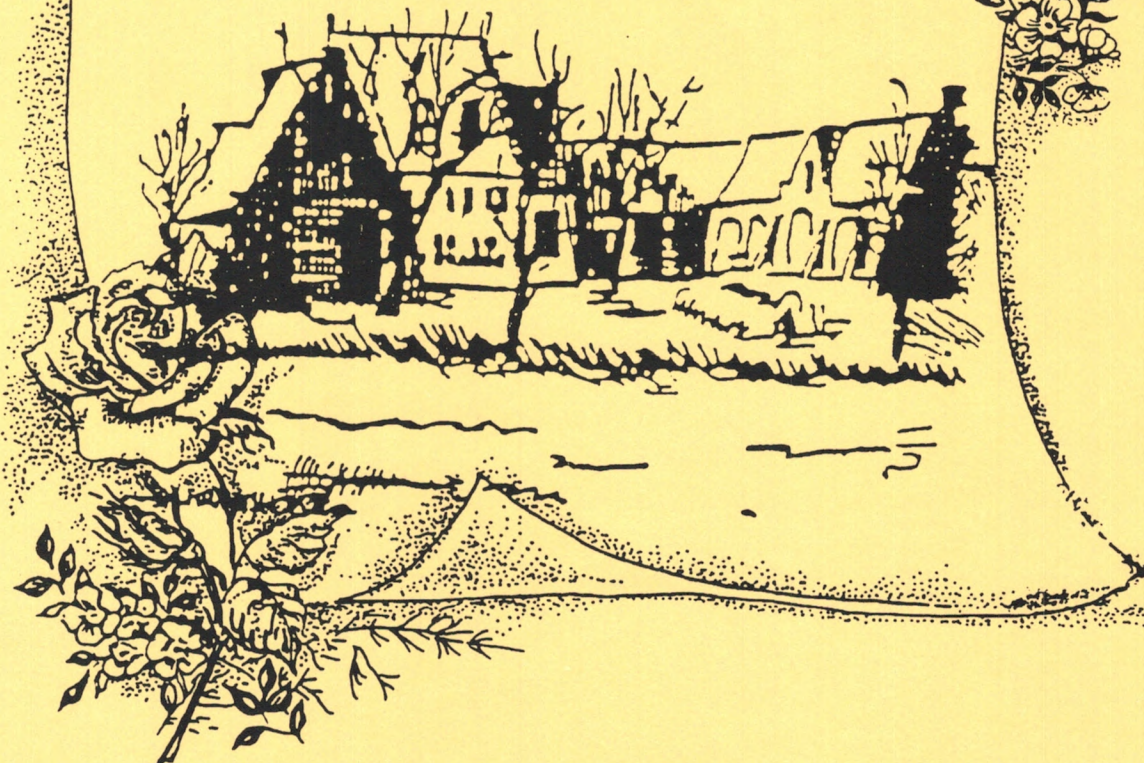
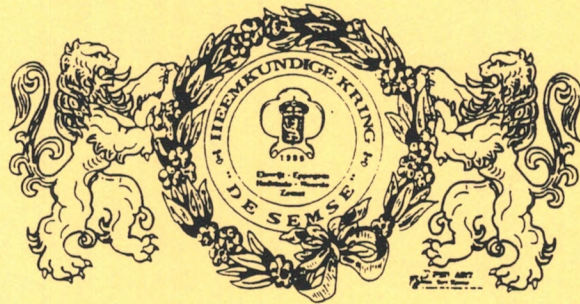

De «SEMSE» kroniek

1985 - 10 Jaar - 1995

Zetel: "De Schranshoeve" Stijn Streuvelslaan 92 1980 Zemst (Eppegem)

Afgiftekantoor 1980 Zemst
 Tijdschrift - 10de jaargang
 Dec. 1995 - Nummer 4

Heemkundige Kring " DE SEMSE "

opgericht in 1985
identificatienummer 23403/86

Zetel: Schranshoeve Stijnstreuveldlaan 92 - 1980 Zemst (Eppegem)

Briefwisseling: Vredelaan 48 - 1982 Zemst (Weerde)

BESTUUR :

Van Eyken Norbert, voorzitter
Floridor Gustaaf, ondervoorzitter
Vanderbeken Colette, secretaris-penningmeester
De Blander Walter, pers en publiek
Deboeck Elisa, genealogie-familiekunde
De Boeck Paul, cafetaria
Kardux Ton, bestuurslid
Mannaerts Alfons, bestuurslid
Vandermeiren André, bestuurslid
Van Relegem Louis, bestuurslid

Lidmaatschapsbijdrage 350 fr of een vrijwillige bijdrage geeft recht op...
verzending van 4 tijdschriften
gratis toegang tot voordrachten en tentoonstellingen
speciale tussenkomsten bij uitstappen.

Bent u reeds lid van "De Semse" ? Beste dank.

Mede door uw bijdrage kunnen we onze heemkundige activiteiten
in Groot-Zemst uitbouwen.

Bent u nog geen lid? Overtuig u dan van onze werking en doe vandaag nog uw storting
op het nummer 001-2183660-72

Prettige Kerstdagen

en

Gelukkig Nieuwjaar

Voorwoord

Het besef dat duizenden jaren voor onze jaartelling mensen leefden die zich net als wij bezig hielden met eten en drinken, met bescherming van alles wat hen lief was... dan is de afstand met het verleden helemaal niet zo groot.

En daarom zijn oude stenen ook niet dood. Zijn oude geschriften zo waardevol. Ze zijn gemaakt en geschreven door mensen zoals u en wij. Mensen die vóór ons hebben geleefd.

Voor de leden van de heemkundige kring een heel belangrijk thema om de overlevering van onze voorouders verder te zetten en te laten herleven via tentoonstellingen, voordrachten, opzoekingswerk enz...

Sinds 1985, nu tien jaar geleden zijn we constant bezig om deze doelstelling waar te maken.

Met ingang van de laatste maand van 1995 is het einde in 't zicht van het jubileumjaar.

We hebben heel veel plannen klaar voor het volgende jaar en met uw steun en medewerking nog veel meer voor de volgende periode die ons naar de een en twintigste eeuw en het derde millennium voert.

Colette Vanderbeken
secretaris.

LIDMAATSCHAPSBIJDRAGE 1996

Sinds de stichting in 1985 hebben we laten zien hoe we werken aan heem-, geschied- en volkskunde, genealogie, archeologie... van Groot-Zemst.

We denken dat we daarin zijn geslaagd.

We zijn dan ook overtuigd dat u uw lidmaatschap zult vernieuwen. Het is voor ons een teken van vertrouwen en een aanmoediging om verder te werken aan de uitbouw van deze kring.

De jaarlijkse bijdrage voor het lidmaatschap is :

350 fr gewone leden

600 fr ereleden

1000 fr steunende leden

Mogen wij u vragen de bedrage te storten op rekeningnummer 001-2183660-72 van de heemkring "De Semse".

Mevrouw, mijnheer, we danken u van harte voor uw welwillende steun in de voorbije jaren en hopen u terug als lid te mogen opnemen voor 1996.

Heemkundige groeten

Het bestuur.

Kerstmis met een speciaal tintje.

Het werd reeds van bij het begin van het jaar in de kalender aangekondigd.

Op **zondag 17 december** is het dan zo ver. Een kersthappening om nooit meer te vergeten.

Om 10,30 uur worden we verwacht in de taverne De Klee te Kuttekoven voor koffie en een kruidig hapje. De kerstsfeer zal er zijn, want er worden kerstverhalen verteld met zachte achtergrond muziek.

Ondertussen staat een etentje van **wilde kruiden** klaar:

- Aperitief met borrelhapjes
- Soep
- Kruiden- en bloemenbuffet
- Dessert als kruidensluiser

Daarna rijden we naar Helshoven en maken een wandeling van 8 km door de velden. Bij het vallen van de duisternis steken we de fakkels aan.

In de kapel van Helshoven luisteren we naar een kerst-recital dat ons onvergetelijke rillingen zal bezorgen.

Te Borlo worden we gastvrij verwelkomt door Betty, Ronny en hun dochter Isabel, op de "Pachthof" hoeve voor een lekker kerstgebak.

Danielle Hoebrechts zal ons een kerstgebeuren doen beleven, waardoor **Tien jaar Heemkring "De Semse"** u in herinnering zal blijven.

Praktische gegevens:

Vertrek aan de Schranshoeve om 9,30 uur

Vergeet je laarzen en warme regenkledij niet

Totaalprijs per persoon : 1500 fr (**ook autobus inbegrepen**)

Reserveer tijdig mits betaling op het nummer 001-2183660-72.

Beste heemvrienden,

We nodigen u allen uit op de vooropening van de tentoonstelling "Nieuwjaarsgebruiken" op vrijdag 8 december 1995 om 20 uur in de cafetaria van de Schranshoeve Stijn Streuvelsstraat 92 te Epegem.

Het bekijken van een mooie nieuwjaarsbrief en naar de vertellingen luisteren gebracht door **Kris-tien De Proost** uit Zemst heeft vijftig maal meer waarde dan het aanhoren van de luidruchtigheid van deze wereld.

Zoals gebruikelijk zal van 8 december het poorthuis in kerststal veranderen en onderdak bieden aan de ezel Pipo. Maria en Jozef zullen waken over het kindje in de kribbe. De omgeving van de Schranshoeve zal kerstsfeer uitstralen met op de oever van de vijver de grazende schaapjes.

De tentoonstelling is toegankelijk van 8 december 1995 tot 7 januari 1996. Vrijdag vanaf 18 uur, zaterdag vanaf 16 uur en zondag vanaf 14 uur.

De molens te Zemst en omstreken.

Karel Lemmens

De kadastrergegevens uit het werkje van Herman Holemans vermelden voor Zemst drie molens.

1. De oudste is de 's Gravenmolen, die reeds zou bestaan van voor 1584. Hij bevond zich op het Molenveld op perceel C 236. In 1834 staat Hendrik Baillet van Brussel als eigenaar opgegeven. Op 26 maart 1861 is het graaf Edmond Karel Paul de Baillet die de molen erft. Hij staat vermeld als rentenier te Zemst. Ook deze molen onderging bij het begin van de eerste wereldoorlog het lot van de meeste molens. Ze werden afgebrand om te verhinderen dat de vijand ze als uitkijkposten zou gebruiken.

2. De Laremolen zou dateren van 1774¹.

In tegenstelling tot de 's Gravenmolen die een houten graanwindmolen was, betreft het hier een stenen molen op perceel E 345. In 1834 was de weduwe van Jan Baptist van den Eynde de eigenares. In 1840 werd hij geerfd door Jan Henri Leemans en na dezes overlijden kwam op 18 september 1872 de molen bij deling aan Jan Baptist Gustaaf Leemans. Deze schonk hem op 9 april 1883 aan Maria Joanna Leemans. In 1891 huwde zij met Peter Jozef van Steenwinkel en dat moet dan de laatste molenaar geweest zijn, want in september 1914 werd hij uit militaire overwegingen afgebroken.

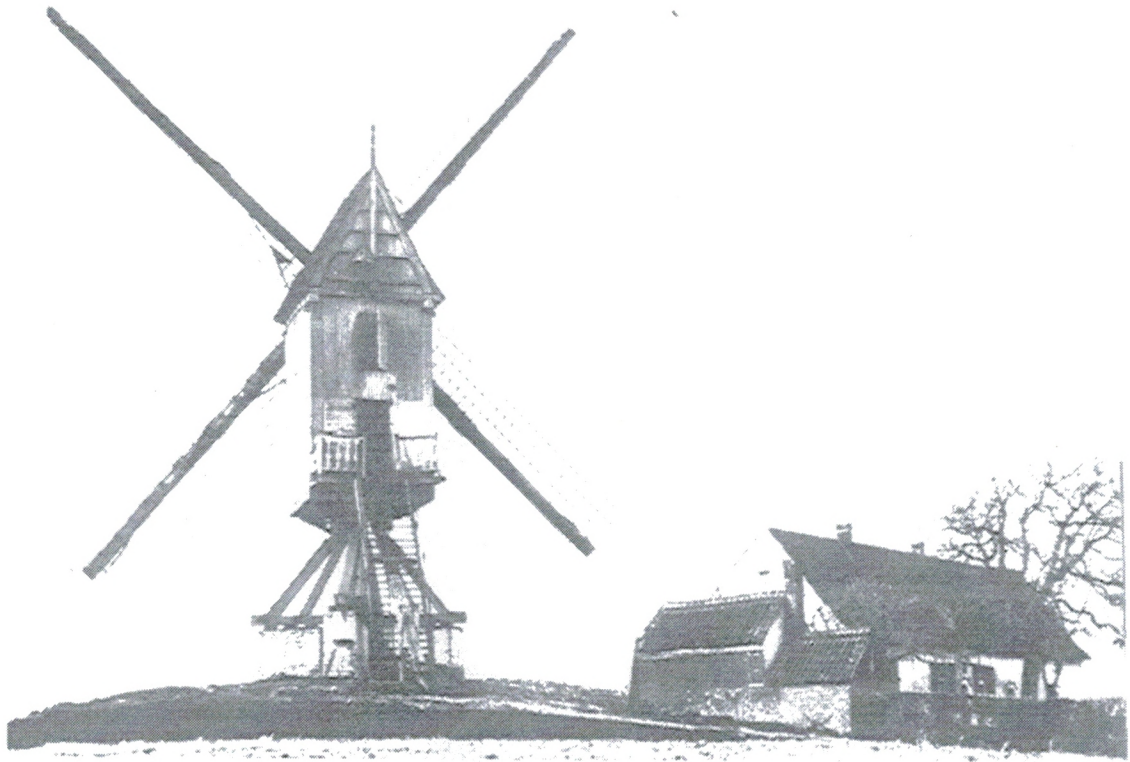
3. In 1849 bekwam Jan Egidius Verbruggen toelating om op perceel C 438a een houten graanwindmolen op te richten aan de Grimbergsebaan. In 1851 is de opbouw voltooid. Op 11 maart 1889 erven zijn kinderen de molen en behouden hem in onverdeeldheid. Op 30 augustus 1900 is hij eigendom van Jan Hendrik, Theresia Antonia en van Theresia Ludovica Verbruggen bij erfenis. Dezen verkopen de molen op 25 maart 1902 aan Philip Van der Linden. In 1913 was de afbraak, die reeds enkele jaren bezig was helemaal voltooid.

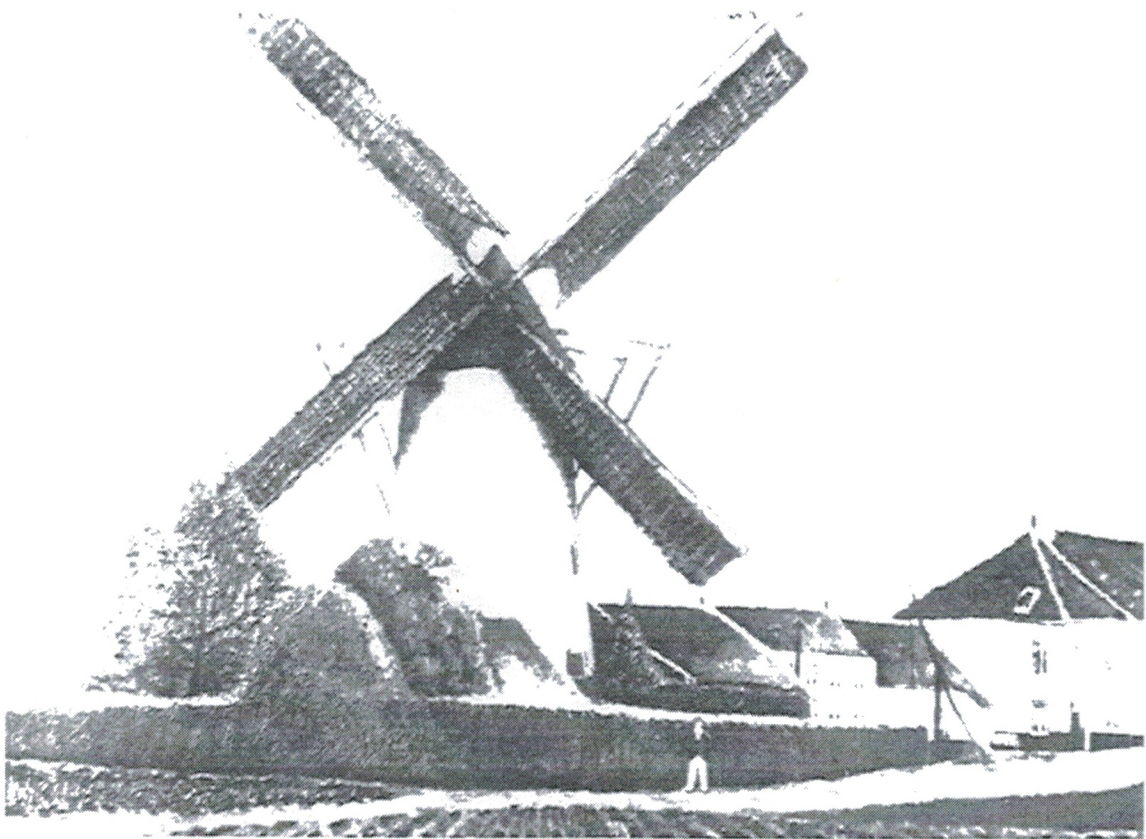
¹)Mogen we er in deze voetnota nog op wijzen dat volgens de iconografische lijst van Zemst, die verscheen in Eigen Schoon van het jaar 1948 blz. 169 en van onder n536 een figuratieve kaart van 1716 wordt vermeld van een perceel land gelegen te Weerde met afbeelding van de kerk van Zemst en de windmolen van Epegem opgemaakt door G. Couvreur. Deze kaart bevindt zich in het archief van de Openbare Onderstand van het Onze-Lieve-Vrouw gasthuis te Vilvoorde.

In hetzelfde boek onder nr 546 worden twee figuratieve kaarten vermeld van het jaar 1771 van den weg en aanpalend grondgebied gelegen tussen het Laerveld en de windmolen van Zemst, opgemaakt tot staving van de aanvraag aan de Raad van Financiën door Peter Fieren ten einde de toelating te bekomen om aldaar een windmolen te mogen bouwen met attestatie : "Alsoo Petrus Fierens, molenhouder to Impde, Lande van Aelst, soude geerne stellen eenen windmolen ter gehuwhte genaemt Laer op het Laerevelt onder Semps op eene partye land genaemt het Eghdeken in dese caerte figuratief verbeelt, en dat er questie was aengaende de distantiën der naburige molens, soo hebbe ick my op den 7 meert 1771 benefens den heere Raed ende Rentmeester van Hare Majesteyts Domeinen getransporteert ter requisitie van den voorseyden Petrus Fierens ten huysse van d'heer Brion, meyer van Semps...

De kaart is een gekleurde pentekening die berust op het archief te Brussel : Kaarten en Plans in handschrift nrs 1263 en 1264.

De 's Gravenmolen

De Laremolen

Hofstade.

Toen Hofstade in 1870 afgescheiden werd van Muizen waren er aldaar twee graanwindmolens. De oudste, die merkwaardig genoeg ook wel de molen van Hever genoemd werd stond op perceel F 81 op de Molenheide. Hij werd reeds vermeld in 1670 en vermits er voor Hever geen molen vermeld wordt in het kadaster en omdat grenswijzigingen in het oude regime veelvuldig voorkwamen zou het ons niet verwonderen dat die molen reeds in 1363 werkzaam was. Maar hierover later een apart artikel. In 1834 was deze molen van Hofstade eigendom van Philip De Coster wiens erfgenaam de weduwe Jan De Coster-Coen, herbergierster te Hofstade in 1912 de laatste eigenares was, want in 1914 werd hij omwille van de wereldoorlog afgestookt.

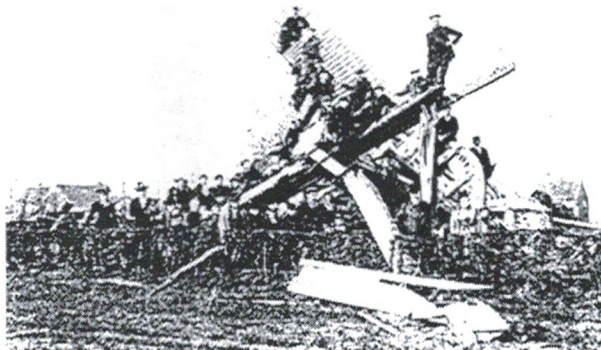

De Ambroosmolen

In 1844 werd de Ambroosmolen opgericht op perceel B 155g op de Drijbunders. Hij was toen eigendom van de familie De Knyff van Sint-Kathelijne-Waver. In 1870 is de eigenares de weduwe van Emiel Jan Jacob De Knyff. Na deling der goederen kom hij aan Arthur Alexander de Villers du Fourneau, een militair uit Antwerpen, die hem op 2 oktober 1871 verkoopt aan Madard De Coster. Op 16 oktober 1896 kom hij na deling aan Jan Victor De Coster. Tengevolge een blikseminslag op 15 maart 1902 werd de molen afgebroken. Jan Victor De Coster liet een molen overbrengen uit Mechelen en richtte hem op perceel A 4 op.

Op 30 juli 1912 werd de molen verkocht aan (zijn moeder ?) de weduwe van Medard De Coster-De Coninck.

Ook deze molen werd bij het begin van wereldoorlog I door het Belgisch leger afgestookt.

De heren en hun gerecht te Zemst tijdens de middeleeuwen vanaf 1293.

M. ALCIDE

Inhoudsopgave:

Inleiding

Het Charter

De familie Van Grimbergen-Asse, opgevolgd door de familie d'Antoing.

De scheidsmannen

De familie Van der Aa

Het Charter van 1301 en de familie Antoing

De familie Antoing

De familie Van Edingen

De familie Van Heyenbeke

De familie Raes

De familie Vilain

Zemst en het Leenhof van Brabant

1400-1440

Conclusie

Bijlage 1. Het Charter van Zemst van 1293

Bijlage 2. Het Charter van Zemst van 1301

Bijlage 3. De rechten van Oliveten te Zemst

Bijlage 4-7. Fragmenten uit genealogieën van heren van Zemst

Inleiding

Over de geschiedenis van Zemst voor pakweg 1450 is er, toen het bij de meierij Kapellen ingedeeld werd, niet veel geweten of geschreven. Dit domein moet nog volledig ontgonnen worden en de reeds her en der verspreide vermeldingen moeten nog bijeen gebracht worden.

De geschiedschrijvers A. Wauters en J. Verbesselt waren de eerste die de middeleeuwse geschiedenis van Zemst aanraakten. Zij namen Zemst mee op in het geheel van de omgeving Brussel of zelfs geheel Brabant. A. Wauters ontleedde in de tijd dat hij archivaris te Brussel was ontzettend vele middeleeuwse teksten, charters, enz... waarop hij zijn *Histoire des environs de Bruxelles* baseerde. Het was een kolossaal werk, waarop heden ten dage nog menig (amateur-)historicus en/of student zich baseert.

Beide schrijvers kwamen tot dezelfde conclusie. In Zemst waren tijdens de middeleeuwen drie schepenbanken. Doch op de vraag wanneer of hoe zij ontstonden kunnen zij geen antwoord geven. Het is een feit dat er drie schepenbanken bestonden in Zemst. Maar was dat vóór 1293 ook zo?

Een andere bewering van bijvoorbeeld J. Verbesselt is dat er in Zemst geen *heren* waren. Indien men over Zemst niet genoeg gezocht heeft zal men er natuurlijk geen vermeldingen van vinden. Na een paar jaar lectuur en bronnen te hebben doornomen vond ik er toch reeds vijf die uitdrukkelijk *Heer of Vrouwe van Zemst* worden genoemd: Jan en Godevaert Vylain, Isaac d'Antoing en Elisabeth Van Asse, langs ene zijde en anderszijds vond ik Philips Van Glymes als *Heer van Zemst van de Heren van Grimbergen*.¹ Verder vond ik in de bronnen nog tal van vermeldingen als "de schepenbank of de schepenen van persoon x te Zemst". Persoon x is dan ook naar mijn mening *Heer of Vrouwe van Zemst*.

Dit artikel is gevolgd op de ontdekking van twee middeleeuwse akten, weliswaar overgeschreven in teksten uit de zestiende eeuw.² De originelen zijn tot hier toe nog niet gevonden. Verder vond ik nog een tekst³ die de rechten van Oliveten beschreef, weliswaar ontbreekt hier een deel.

Omdat ik niet zo sterk ben in het interpreteren van deze middeleeuwse, Dietstalige teksten, heb ik ze gewoon ontcijferd en in zijn geheel achteraan bijgevoegd als bijlage 1, 2 en 3. Toch heb ik een poging gewaagd om er één en ander uit te halen.

Het stramien van dit artikel is gebaseerd op twee authentieke en belangrijke citaten uit de archieven. een eerste vermeldt de opvolging van de heren van Zemst, vanaf 1293 tot het midden van de zestiende eeuw en een tweede geeft in een paar lijnen een tijdsdoorsnede rond 1440 van Zemst en zegt wie er de touwtjes in handen heeft. De citaten staan in cursief verder in dit artikel.

Het initiatief om het recht in Brabant op het platteland te vestigen kwam van het huis van Grimbergen, dat in 1275 een landcharter toekende aan de inwoners van zijn domeinen. Het charter werd verleend door Maria Van Grimberghen, weduwe van Philips van Vianden, te samen met haar zoon Godfried, als vertegenwoordigers van de oudere tak van het huis van

---

¹Dr. F.G.C. BETERAMS. *Inventaris van het Archief van de Commissie van Openbare Onderstand van Mechelen*. Mechelen, 1956, I, p. 582, nrs. 4834; P.A. DU CHASTEL DE LA HOWARDERIE. *Notes étymologiques... sur les noms de famille et de lieu de l'ancien Tournaisis*. Doornik, 1910, p. 100 en 108; S.A.M., O.C.M.W. 934 rond het jaar 1440: *Inde bancke van Zemst zijn drye heeren te weten...*

²Bijlage 1 en 2.

³Bijlage 3.

Grimberghen, en Geeraard van Aa als vertegenwoordiger van de jongere tak. Na het overlijden van haar man wenste de weduwe haar onderdanen voor zich te winnen door het verlenen van een landcharter. Dit is één van de oudste, zonet het oudste landrecht in de Nederlanden dat in het Vlaams werd opgesteld. Het bevat uitsluitend strafrecht waarin hoofdzakelijk de boeten die aan de heer verschuldigd waren, geregeld worden.⁴

Bij mijn weten zijn er tot op heden geen middeleeuwse charters bekend die zoals in dit geval (bijna) enkel over Zemst handelen. Op het stadsarchief van Mechelen vond ik er na intens zoekwerk echter wel twee.⁵

Eén ervan betreft een copie van een oorkonde, handelend over Zemst en in mindere mate over Buggenhout. Het origineel dateert van 11 juni 1293.⁶ Het charter moet na 1293 nog danig belangrijk gebleven zijn. Het werd immers meermaals herschreven teruggevonden in voornoemde archieven.

De oorkonde in bijlage 1 die ons hier bezig houdt omschrijft de verdeling van de rechtsmacht te Zemst tussen Geeraard van Aa, heer van Grimbergen, enerzijds en Vermachtelt, vrouwe van Buggenhout, weduwe van Hendrik Van Grimbergen alias Van Asse, met hun dochter *Verlisebetten* (Elisabeth of Isabeau), *jouffvrouw van Anthonie*, en haar man Huygen of Hugo van Anthonie (Hugues d'Antoing), anderzijds. Met het milieu van deze personen kan U verderop kennismaken. Deze families waren niet van de minste: Nog later onder het bewind van Jan III worden als belangrijkste families van Brabant opgesomd: Van Grimbergen, Van Rotselaer, Van Bouchout, Van Walhain, Van Aa, Van Boutersem, Van Leefdael en Van Jauche. Ook vrouwen waren in het bezit van grote domeinen. Het feodaal recht was hier de oorzaak van door erfenissen.

De lenen konden alle vormen aannemen: het konden gronden zijn, dorpen, pachthoeven, kastelen, hofstede(n), molens, brouwerijen, bossen, heiden, wijngaarden, waterlopen, enz...⁷

Dit artikel is verder nog gespekt met genealogische bijlagen. Bijlage 4 is een fragment uit de genealogie van Walter Van Grimbergen, ook genaamd Walter Draekenbaert. In dit fragment staan tal van nakomelingen van hem vermeld die op één of andere manieren met Zemst te maken hadden. Bijlage 5 is een fragment uit de genealogie van Jourdain Vilain, een voorvader van Godfried Vilain; hetzelfde met bijlage 6: dit is er één uit het huis van Edingen. Tenslotte is er bijlage 7, een kwartierstaat als aanvulling op de genealogie in bijlage 4.

---

⁴*Brabant in de twaalfde eeuw: een renaissance?* Centrum voor Brabantse Geschiedenis UFSAL Brussel, 1987, p. 150. A. WAUTERS in *Le Duc Jean Ier et le Brabant sous le règne de ce prince, (1267-1294)*. In: *Mémoires couronnés et autres mémoires publiés par l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, Brussel, 1862, p. 299, geeft in plaats van Geeraard van Aa, zijn vader Leon van Aa aan.

⁵Bijlage 1 en 2.

⁶Opgemaakt op *Sint Barnabas*, een plechtig gevierde heilige. Prof. Dr. Eg. I. STRUBBE & Dr. L. VOET. *De Chronologie van de Middeleeuwen en de Moderne Tijden in de Nederlanden*. A'pen-A'dam, 1960, p. 174 & 446.

⁷L. GALESLOOT. *Inventaire de la Cour Féodale de Brabant*. Dl. 1, Brussel, 1870, p. XXXV.

Tijdens het regime van Jan I en meer bepaald op het einde van zijn regering werden administratief een hele reeks puntjes op de i gezet. Ik som ze even op. Een reeks van bijzondere privilegiën aan verschillende steden, instelling van markten, afstand van heerlijke rechten, goedkeuring van gildewetten, verordeningen nopens de munten, nopens het vrije bedrijf en uitoefening van leen- en erfgoederen, aanwakkeren tot het bebouwen van overstromde gebieden, erfuitgeving van heidegronden, strafbepalingen voor allerlei misdaden en overtredingen, schikkingen ter betere uitoefening van het recht, bepalingen van grenzen tussen heerlijkheden en van heerlijke rechtsgebieden en in het bijzonder het verdrag van de hertog van 20 januari 1293 tussen Godevaart, graaf van Vianden en Geeraard van Aa, heren van Grimbergen, ter regeling van de betrekkingen van deze heren en hun onderdanen met de hertog van Brabant.⁸

“Onze” oorkonde kadert helemaal in deze activiteiten. Ter voorbereiding van het opstellen van de oorkonde werd eerst een onderzoek gedaan. De voornaamste bepalingen van de charter beginnen op regel 27.⁹ Vermachtelt, haar dochter en schoonzoon, en hun mogelijke nakomelingen krijgen de lagere rechtsmacht op de gemene goederen van Zemst. Deze rechtsmacht zal onderhouden worden door schepenen en dienaren van de wet. Van de boeten die er geheven werden moet echter een vierde geïnd worden door Geeraard Van Aa. Van de rechtsgeschillen die nog moeten behandeld worden moet Vermachtelt de opbrengsten aan haar erfgenamen geven. Dezen moeten daar weer een vierde aan Geeraard Van Aa geven. Het stond Vermachtelt vrij op welke manier zij deze opbrengsten bekomt, t.t.z. aan wie zij de in beslag genomen goederen verkoopt.

Het recht om lijfstraffen uit te spreken en toe te passen, het zogenaamde halsrecht of de hogere rechtsmacht¹⁰ kwam te Zemst volledig toe aan Geeraard Van Aa. Op goederen van personen uit Zemst, die kwamen te sterven buiten Zemst, had Vermachtelt weer drie vierde recht en Geeraert één vierde. Had de overledene een huis te Zemst dan had Geeraard hierop volledige rechten, zoals de geplogenheden van het hooggerecht het wilden.

In verband met de twisten die te Buggenhout waren gerezen werd beslist de situatie te houden zoals ze was. Geeraard mag de rechtszittingen in verband met zijn speciale goederen blijven doen op het kerkhof of op de plaats vóór het kerkhof.¹¹

De verkopen en procesuitspraken die gedaan zijn te Zemst vóór de oorkonedatum bleven gelden zonet wordt er een boete aangerekend.

---

⁸K. STALLAERT. *Geschiedenis van hertog Jan den Eersten van Brabant en zijn tijdvak*. Brussel - 's Gravenhage - Gent, 1859, p. 282.

⁹De interpretatie van het eigenlijke charter, door mij gedaan is wegens gebrek aan voorkennis volledig onder voorbehoud.

¹⁰*Hoge gerechte*: zie Dr. E. VERWIJS & Dr. J. VERDAM. *Middelnederlandsch woordenboek*, 's-Gravenhage, 1889, k. 1503.

¹¹Vergaderingen van schepenbanken hadden benevens in de kerk dikwijls plaats in open lucht, bijvoorbeeld op het kerkhof. Dit was een overblijfsel van een oude Frankische gewoonte. In de 12de en de 13de eeuw vergaderden op deze heilige plaatsen naast de domaniale schepenbanken eveneens de stedelijke schepenbanken. Sedert het einde van van de 13de en het begin van de 14de eeuw vergaderden de Brabantse stadsschepenen ofwel in de stadshallen ofwel in een eigen lokaal, het “scepenhuys”. *Brabant in de twaalfde eeuw: een renaissance?* Centrum voor Brabantse Geschiedenis, UFSAL Brussel, 1987, p. 138.

Een gelijkaardig charter werd reeds gesignaleerd voor 's Gravenwezel, bij Zandhoven, waar de gerechtigheden op 16 januari 1292 geregeld werden. Hendrik Van Wilder, waarvan in onze studie nog sprake is, krijgt er de rechtsmacht. Men krijgt hier de indruk dat de hertog zijn vazallen beloofde met rechtsmacht in gebieden als compensatie voor bewezen diensten. Deze vazallen werden ook bevoorreed als zij terecht stonden voor een misdaad, in tegenstelling tot de gewone *dorpman*.¹² Ook heden ten dage zet de machtshebber zijn getrouwen nog graag op sleutelposten.

Het termen *hoge en lage rechtsmacht* werd in feite bepaald door de natuur van de straf die men opliep. In het verleden werden deze termen in het Latijn *delicta minora* en *delicta majora* genoemd. In het Diets noemde men ze *daghelyksche warheiden* en *grootte warheiden* of *grootte saken*. Onder de eerste verstond men een misdaad die slechts bestraft werd met een boete. De andere werden bestraft met een lichamelijke kastijding. De processen in verband met *daghelyksche warheiden* werden niet bijgewoond door publiek.¹³

De toenmalige schepenbanken waren als volgt samengesteld: De officier van het gerecht duidde de rechters aan, enkel bestaande uit de schepenen, laten, of beiden, van zijn territorium. Zij verdienden per zitting twee *denieren* als zij zich te voet moesten verplaatsen of drie indien ze te paard moesten reizen. Om een "lage rechtszitting" te houden moesten er ten minste twee personen aanwezig zijn.¹⁴

Blijkens een akte van 3 mei 1298, opgemaakt te Mechelen, blijkt dat er te Zemst een bijzondere, harmonische, samenwerking bestond tussen de twee machten. In de akte staat dat de cijnsplichtigen van Geeraard Van der Aa, heer van Grimbergen, oorkonden dat Wouter en Hugo, gebroeders, zonen van wijlen Wouter, genaamd Vlaminch, aan Jan, genaamd Scat, poorter van Brussel, drie bunders onder Zemst verkochten. Het gaat hier om de plaatsen *Jefroth* en *Dicbroech*. De akte werd opgesteld door de drossaard van Geeraard Van der Aa, Johan de Wildebroech. Op het eerste zicht is hier niets eigenaardig aan de hand: het is één van de weinige bewaarde vroege akten die rechtstreeks betrekking hebben op Zemst. Doch onderaan de akte hangt nog duidelijk het donkergroene zegel van de schepenen van Hendrik Van Asse (+ *S SCABINORUM HENR. DE AS[CA] IN SEMPSE*) met het wapenschild van de Van Asse's: een dwarsbalk met daarover een Sint-Andrieskruis. Deze schepenen waren Walterus De Vyesch, Johannes de Lapidea Via, Segerus de Brainch, Johannes de Expole en Willelmus filius Reneri, zowel meiseniers als cijnsplichtigen genoemd.¹⁵

Nog eigenaardiger is wel dat er in ons charter van Hendrik Van Asse geen sprake meer is. Hij was reeds overleden. De heerlijkheid met schepenbank was reeds vijf jaar in het bezit van de nieuwe Zemstse heer Hugo d'Antoing en Elisabeth Van Asse. Gebruikten de schepenen nog altijd zijn zegel omdat Hugo d'Antoing ook andere beslommeringen had dan te Zemst te vertoeven? Hij was immers ook heer van Epegem, Merchtem en Anderlecht. Er is ook een andere hypothese: Hendrik Van Asse had nog een zoon met dezelfde naam. Misschien had deze nog wel iets met Zemst te maken.

---

¹²Brabantse Yeesten. I, p. 679; G.E. VAN COETSEM. *Du droit pénal au XIIIe siècle dans l'ancien Duché du Brabant*. Gent, 1857, p. 22, 26 en 91-92.

¹³G.E. VAN COETSEM. *Du droit pénal...*, p. 31.

¹⁴G.E. VAN COETSEM. *Du droit pénal...*, p. 163.

¹⁵A.JAMEES. *De oorkonden van Pitsenburg. Commanderie van de Duitse Ridderorde te Mechelen (1190-1794)*. Antwerpen, 1991, deel I, p. 232-233, nr. 293.

Van Asse, opgevolgd door de familie d'Antoing.

Vermachtelt was gehuwd¹⁶ geweest met ene Hendrik van Grimbergen¹⁷ of van Assè⁸. Zij hadden een zoon, Hendrik en een dochter *Verlisebetten* voornoemd. Hendrik Van Asse, zoon van Hendrik, en zijn nazaten, hadden te Buggenhout voor eeuwig gronden in leen gekregen samen met de inkomsten, de leenhulde de landbouwbedrijven enz... bij brief dd. juni 1266 van de heer en de vrouw van Grimbergen, Maria de Perweys en haar man Philippe, graaf van Vianden. Later, in 1271, kreeg de familie er nog 20 bunderen bos bij. De oudste tak van de Asse's, waarvan Robrecht van Asse, werd hiervoor gehuldigd.¹⁹ Hij wordt samen met Geeraard van Aa, ook vermeld in een lijst van prinsen, baronnen, adellijke personen en vazallen van Brabant.²⁰

Reeds in 1235 was er te Zemst een ridder die te Expoel woonde. Zijn naam was *Geraard Hacca*. Hij gaf met zijn vrouw en zijn gelijknamige zoon aan het Sint-Janshospitaal te Brussel een jaarlijkse en eeuwigdurende rente, te heffen op de molen van Molhem. Deze akte bewijst dat Zemst reeds vroeg banden had met de streek van Asse.²¹

Het charter is mogelijk opgesteld na het overlijden van Hendrik Van Asse. Volgens de geschiedschrijver A. Wauters bestond er in 1283 te Zemst een schepenbank van Hendrik Van Asse. Deze Hendrik, die bovendien heer van Moerzeke was, evenals zijn vader en zijn zoon met dezelfde voornaam, leidde een serie *heren van Buggenhout* in.²² Bovendien is het wapen-

---

¹⁶A.L. DE VLAMINCK. *De stad en de heerlijkheid van Dendermonde*. In: Oudheidkundige Kring der stad & des voormaligen lands van Dendermonde, gedenkschriften, tweede reeks, deel III, Dendermonde, 1879, p. 221, nr. b4.

¹⁷De termen van *Grimbergen* en van *Asse* worden dikwijls door mekaar gebruikt. *Henry de Grimberge, frère au Sire d'Asse...* Chr. BUTKENS, o.c., p. 632. Bovendien geeft J.B. RIETSTAP in zijn *Armorial général illustré*, 3, pl. XCVII, hetzelfde wapenschild voor Van Grimbergen als A. WAUTERS voor Hendrik Van Asse in zijn *Histoire des environs de Bruxelles*, II, p. 551.

¹⁸Ook in 1279 komt er in de kerkarchieven, charters van Affligem, nr. 4623, f° 34v° voor: *Henricus de Grimbergis miles et Mathildis eius uxor, domina de Buggenhout*.

¹⁹Chr. BUTKENS. *Trophées tant sacrés que profanes de la duché de Brabant, livre premier...*, Brussel, 1637, p. 632. A. WAUTERS. *Le Duc Jean Ier...*, p. 254 en 421..

²⁰Chr. BUTKENS. *Trophées ...*, p. 341. *Princes, Barons & Nobles, Vassals de Brabant*.

²¹... *Gerardus, miles, de Hacspole in parrochia de Zemse, dictus Hacca, salutem in Domino. Noverint universi quod ego, et uxor mea, et Gerardus, filius noster, pro nostris et parentum nostrorum animabus hospitali sancti Johannis in Bruxella in elemosinam contulimus perpetuo dimidium modium annone ad mensuram Bruxellensem de molendino, apud Molhem prope Ascha sito....* Stadsarchief Brussel, Boeck metten Hare f°8, n° 39 onder de rubriek *Molhem*.

²²Het zegel van Buggenhout is identiek aan dat van Hendrik Van Asse of dat van het huis van Grimbergen. Het is een Sint Andrieskruis met een horizontale balk bijgevoegd. J. VERBESSELT. *Het parochiewezen in Brabant tot het einde van de 13de eeuw. Tussen Zenne en Rupel*. 1969, X, p. 24. Chr. BUTKENS. *Trophées...*, p. 176, 248, 250.

schild van Van Grimbergen bijna gelijk met dat van Van Aa²³, wat mogelijk een verre verwantschap illustreert. De familiebanden worden trouwens bevestigd door historische geschiedschrijvers zoals bv. Van Huldenberghe. De gemeenschappelijke voorouder van beide heren was niemand minder dan Geerard Berthout, zoon van Wouter, bijgenaamd *Draeckenbaert*.²⁴ De scheiding van de rechtsmacht was dus in feite een familiale aangelegenheid.

De ridder Hendrik van Asse staat reeds mee vermeld op een charter op datum van 14 mei 1267, waarbij het stadsbestuur van Leuven zijn steun uitspreekt aan de hertogin.²⁵ Hij was ook aanwezig op 20 september 1267 toen hertog Jan I de bruidschat van zijn moeder erkende en te Aken in tegenwoordigheid van de bisschop van Kamerijk en andere belangrijke heerschappen. Enkele andere heren hierbij aanwezig waren Wouter, heer van Edingen, Wouter Berthout, heer van Mechelen, andere familieleden Berthout, Arnout, heer van Wezemaal, enz...²⁶ In 1286 werden samen met anderen de heer van Asse en Geeraard Van Aa, burchtheer van Brussel, door de hertog opgeroepen naar Kortenberg te komen om deel te nemen aan een expeditie, waarover verder geen details bekend waren. Ze vertoefden trouwens verder nog vaak in mekaars gezelschap, meer bepaald in de kringen van de hertog²⁷. Ze maakten deel uit van zijn vazallen. In de ammanie van Brussel waren zij de belangrijkste heren, samen met deze van Gaasbeek.²⁸

Hendrik Van Asse had het *feoduum perpetuum* over Buggenhout gekregen van Maria, de vrouw van Philips van Vianden. De dochter van Hendrik, Isabeau Van Asse vererfde Buggenhout. Zo bleef Buggenhout tot in de 15de eeuw onder het huis van Asse. In een oorkonde van 1292 wordt dit goed nader omschreven: *Henricus de Grimbergis et Mathildis uxor ejus tenent a nobis (Godfried van Perwez) dominium de Buggenhout cum omnibus justiciis altis et bassis, exceptis 30 bonariis quae tenet nobilis mulier Maria de Asca, uxor domini Roberti de Asca*.²⁹ Buggenhout stond in rechtstreeks verband met Zemst. Ze hadden dus identiek dezelfde heren. De hoge en lage justitie kwam er in 1292 toe aan Hendrik Van Asse, daar waar zijn vrouw in Zemst na 11 juni 1293 alleen nog de lage rechtsmacht bezat. Bezaten ze te Zemst voordien ook de hoge rechtsmacht? We vermoeden van wel, hoewel de oorkonde het ons niet duidelijk maakt. Het zou kunnen dat Hendrik Van Asse te Zemst een verblijfplaats bezat zoals te

---

²³J.B. RIETSTAP. *Armorial général illustré*, 1, pl. I. Een Sint Andrieskruis.

²⁴H. VAN HULDENBERGHE, *geseyt vander BORCH VAN MOESIECK. Gheboorte-linie oft gheslachts afcomste der heeren vooghten van Mechelen*. Mechelen, 1638. In dit boekje dat op het stadsarchief van Mechelen berust onder het bibliotheeknummer M 5703 a staan enkele aantekeningen uit het begin van de 19de eeuw. Op de twee laatste bladzijden staat de stamboom van de Grimbergse tak der Berthouts. In A.L. DE VLAMINCK. *De stad en de heerlijkheid...*, p. 220. staat een nog duidelijkere stamboom.

²⁵A. WAUTERS. *Le Duc Jean Ier...*, p. 47.

²⁶K. STALLAERT. *Geschiedenis van hertog Jan...*, p. 27.

²⁷A. WAUTERS. *Le Duc Jean Ier...*, p. 142-145.

²⁸A. WAUTERS. *Le Duc Jean Ier...*, p. 248: *Dans l'ammanie de Bruxelles: les seigneurs de Grimberghe, d'Asse, de Gaesbeek, les chatelains de Brussel*.

²⁹A. MIRAEUS. *Opera Diplomatica*, II, p. 772.

Buggenhout waar hij ook een *domicilium* bezat.³⁰ Hij hechtte wel groot belang aan Buggenhout, daar hij er in zijn hof en in de parochiekerk twee kapelanijen oprichtte.³¹ Bovendien wordt hij er tussen 1266 en 1280 als *dorpsheer* aanzien.³²

Samen met zijn broer Robrecht was hij ook betrokken in de voor Brabant succesrijke oorlog van 1288, maar het is niet duidelijk of zij effectief aan de strijd deelnamen, in tegenstelling tot Geeraard van Aa.³³

Latere afstammelingen, uit het begin van de vijftiende eeuw, getuigen nog van de macht van dit geslacht. Jan Van Grimbergen, heer van Asse, werd tot amman van Brussel benoemd in op 19 december 1405 en oefende deze functie uit tot 24 november 1406, terwijl hij ook nog van 4 maart 1405 tot 6 januari 1406 de functie van schepen te 's Hertogenbosch uitoefende. Hij was een van de machtigste feodalen van de ammanie. Hij word zelfs ook vernoemd als markgraaf van Rijen van 18 mei 1400 tot 7 december 1402.³⁴

---

³⁰J. VERBESSELT. *Het parochiewezen...*, X, p. 52.

³¹J. VERBESSELT. *Het parochiewezen...*, X, p. 67.

³²J. VERBESSELT. *Het parochiewezen...*, X, p. 70.

³³K. STALLAERT. *Geschiedenis van hertog Jan...*, p. 228.

³⁴Dr. CH. KERREMANS. *Étude sur les circonscriptions judiciaires & administratives du Brabant & les officiers placés à leur tête par les ducs antérieurement à l'avènement de la maison de Bourgogne (1406)*. Brussel, 1949, p. 65, 77, 269, 295, 345, 354, 358, 363. Al zijn rekeningen als amman van Brussel worden bewaard op het Algemeen Rijksarchief te Brussel, *Rekenkamer* nr. 12700.

*scheidsmannen of scheidsrechters.*³⁵

De oorkonden werden gedaan in het bijzijn van de "scheidsrechters" Jan Van Rode, heer van Ingelmunster, en Geeraert, heer Van Rode en van Melle, beide ridders, familieleden en belangrijke namen met betrekking tot het toenmalige graafschap Vlaanderen. Jan Van Rode was een vurige aanhanger van de graaf van Vlaanderen en bleef hem zijn leven lang trouw. Aan de Guldensporenslag zelf kon hij niet meedoen. Op deze dag zat hij immers opgesloten te Janville. Hij werd na 11 juli 1302 door de Franse koning Filips de Schone ontboden om uitgewisseld te worden tegen een Franse ridder die in Gent gevangen werd gehouden. Hij had ook een kasteel te Ingelmunster, dat op het einde van de 13de eeuw geplunderd werd. Vermoed wordt dat Jan Van Rode overleed na 1309. Na dat jaar vond men hem immers niet meer terug in de oorkonden. Het feit dat er Vlaamse scheidsmannen optraden kan te maken hebben met het feit dat Geeraard van Aa gehuwd was met een Maria Van Brugge-Gruuthuse.

---

³⁵J. NOTERDAEME. *Jan Van Rode, heer van Ingelmunster*. In: *De Leiegouw*, jg. XIV - afl. 1, 1972, pp. 3-33.
R. OPSOMMER. *Het Dendermondse bezit in de kasselrij Kortrijk, Oudenaarde 11de-15de eeuw*. In: *Gedenkschriften van de Oudheidkundige Kring van het Land van Dendermonde*, vierde reeks, deel 10, Jaarboek 1990, pp. 41 e.v.
A. VANDEWIELE. *De keure van Ingelmunster en Vijve met zijn toebehoorten*. In: *19de jaarboek van de geschied- en heemkundige kring "De Gaverstreke"*, Waregem, 1991, pp. 305-310.

Van der Aa.

Geeraard Van Aa, heer van Grimbergen, heer van Pollare³⁶ was een nakomeling van een kastelenheren-geslacht van Brussel. Hij was gehuwd met Maria van Brugge of van Gruuthuse. Zij hadden een zoon Geeraard, heer van Aa, Grimbergen en Gruuthuse genoemd in akten tussen 1310 en 1320.³⁷ Deze huwde met Isabella Van Leefdael, weduwe van de ridder Willem van Petershem, en overleed in 1347. Een andere zoon, Jan, was heer van Grimbergen en Gruuthuyse. Hij ondertekende te Gent op 3 december 1339 de akte van alliantie tussen de graaf van Vlaanderen en de hertog van Brabant. Hij hield meerdere lenen van de stad Brugge. Hij was een eerste maal gehuwd met Catharina Van Steenlant, dochter van Jan, heer van Lophem en van Agnes Van Varsenaere. Hij huwde een tweede maal met Margareta van Dudzele, dochter van Boudewijn, ridder, en van Maria de Bailleul.³⁸

Geeraard Van der Aa had twee zusters, Hymaina en Adelisa en een broer, Walter. Latere nazaten met de titels van heer van Grimbergen en Gruuthuse waren Jan Van Aa, geciteerd in 1372, senesalk van Brabant, gehuwd met Maria Van Ghistelles. Hij was de zoon van Jan (overleden ca. 1360) en van Margareta Van Dutsel (overleden in 1363).³⁹

Hun voorouders kwamen ook voor in de kringen van de eerste hertogen van Leuven. Na de deling van de baronnie van Grimbergen, in 1197, ging dit gebied door huwelijken van de Berthouts, naar twee families. Het ene stuk ging naar de Aa's. Het andere naar de heren van Perwez, waarvan Godfried, nakomelingen van de hertogelijke familie.⁴⁰ Zo kwam de vader van Geeraard van Aa, Leonius, eveneens burchtheer te Brussel, in het bezit van een tiendegebied te Grimbergen.⁴¹ Hij verklaart in 1258 dat hij al het land van Grimbergen, dat hij bezit, in leen houdt van de hertog.⁴²

Burchtheren of kastelijnen waren rechtstreekse vertegenwoordigers van de hertog. We vinden er te Brussel sporen van terug vanaf het einde van de elfde eeuw. Ze bestonden ook in het graafschap Vlaanderen. Hun status was erfelijk. In Brabant schijnen ze slechts voor te komen op twee plaatsen: Antwerpen en Brussel.⁴³

Om de macht van deze familie ongeveer te bepalen onderzochten we even een aantal gemeenten, voornamelijk gelegen in het Westen van Brabant en het oosten van de provincie Oost-Vlaanderen. De heren van Aa hadden grote bezittingen te Dworp. Ook het plaatsje Pollare was hun bezit. Zij hadden de herenrechten over het kapittel van Anderlecht. In 1266

---

³⁶*Brabantica*, V, 1960, pp. 42-44

³⁷A.L. DE VLAMINCK. *De stad en de heerlijkheid...*, p. 220-221.

³⁸J. GAILLARD. *Bruges et le Franc ou leur magistrature et leur noblesse*. Dl. I, Brugge, 1857, pp. 68-79.

³⁹Dr. J. VAN DER STRAETEN. *Het Charter en de Raad van Kortenberg*. Brussel, 1952, p. 166*.

⁴⁰A. WAUTERS. *Le Duc Jean Ier...*, p. 252.

⁴¹J. VERBESSELT. *Het parochiewezen in Brabant tot het einde van de 13de eeuw*, II, p. 261.

⁴²*Brabantica*, V, 1960, p. 38.

⁴³Dr. CH. KERREMANS. *Étude sur les circonscriptions...*, p. 17-18.

ondertekende Leo van Aa, heer van Pollare te Sint-Amands de *Wet en Vrijheid van Sint-Amands*, wat neerkwam op de politieke onafhankelijkheid tegenover de heren van Grimbergen, aan wie hun inwoners tot het einde van 16de eeuw een last verschuldigd waren. Een belangrijk gegeven hier: De rechten van de familie Berthout zijn hier nadien overgegaan naar Adriaan Vilain en dit vóór 1460. Te Itterbeek had de familie verscheidene vazallen. Het allodium Erpe behoorde hen eveneens toe. Te Sint-Pieters-Leeuw hadden zij tijdens de 13de eeuw uitgestrekte bezittingen. De hele heerlijkheid van Lombeek behoorde rond het jaar 1300 aan hun toe. Zij hielden er een schepenbank en pasten het gewoonrecht van Nijvel toe. Een gelijkaardig geval zoals te Zemst dus. Te Zottegem waren de eerste heren verwant met de familie Van der Aa en behoorden tot de hoogste adel van Brabant. Hier schonk Walter Van Aa in 1171 goederen aan een niet nader genoemde instelling of persoon. Te Sint-Kwintens-Lennik bekwamen zij rond 1236 "de bijzondere voogdij". De heerlijkheid en parochie van Zandbergen was op een zeker ogenblik geheel in hun bezit en tenslotte was er te Zaventem een Willem Van der Aa die daar tot 1367 alle rechten had. Na dat jaar gingen deze rechten er over naar de heer van Perwijs.⁴⁴

De "Zemstse" Geeraard Van Aa komt voor in charters tussen de jaren 1283 en 1298. Op 16 december werd hij gerekend tot de *milites* (ridders) in een acte van Jan I, hertog van Brabant en op 2 augustus 1286 bekrachtigt Guillelmus, bisschop van Kamerijk de toekenning van de tiende van Zemst, gedaan door de *nobele* heer Geeraard van Aa aan de abt van Ter Kameren.⁴⁵ De geregistreerde diverse transacties die hij aangaat volgen hierna.

Op 23 april 1283 laat Geeraard van Aa, heer van Grimbergen, weten dat Walter de Braempt, in zijn gezelschap gekomen naar Zemst, al de feodale goederen die afhangen van zijn domein heeft gegeven ten voordele van de abdij van Ter Kameren, met uitzondering van enkele die van hem bleven tegen een jaarlijkse cijns van 6 Brusselse stuivers, te ontvangen door hemzelf.⁴⁶

In december 1283, geeft dezelfde Walter de Braempt aan de vrouwe van Buggenhout vijf bunderen bebouwbaar land te Zemst hetwelk hij van haar te leen hield, ten voordele van Ter Kameren.⁴⁷

In februari 1290 laat Geeraard, heer van Aa, ridder, weten dat heer Hendrik van Wilder, ridder, in zijn gezelschap naar Zemst is gekomen en drie bunder land heeft gegeven dat hij van hem te leen hield op het *Werdenbeemd* ten voordele van de abdij van Ter Kameren. Dit is gebeurd in de aanwezigheid van zijn mannen, de schepenen van Zemst en de vrouwe van Buggenhout.⁴⁸

Op 13 mei 1290, laat Geeraard, heer van Aa, ridder, weten dat hij al het recht, dat hij ontvangen had van vrouwe Oda, vroeger gezegd *van Roest*, heeft gegeven op anderhalf bunder land, gelegen in de parochie van Haecht, ten voordele van Hendrik van Meerbeek, gezegd

---

⁴⁴M. SERVAIS. *Wapenboek van de provinciën en gemeenten van België*. Gemeentekrediet, 1955, p. 275, 294, 322, 418, 428, 449, 454, 561, 633, 794, 903, 1021.

⁴⁵A.R.A.B., *Kerkarchief, Charters van Ter Kameren*, 5576, 370.

⁴⁶A.R.A.B., *Kerkarchief, Charters van Ter Kameren*, 5576, 357.

⁴⁷A.R.A.B., *Kerkarchief, Charters van Ter Kameren*, 5576, 359.

⁴⁸A.R.A.B., *Kerkarchief, Charters van Ter Kameren*, 5576, 382.

Balge, die het zal bezitten op dezelfde manier zoals Geeraard het bezat.⁴⁹

In oktober 1291 laat Geeraard van Aa, heer van Grimbergen, weten dat *mijn heer* Hendrik Van Wilder, zijn leenman en ridder, in zijn gezelschap is gekomen en al de goederen die hij van hem te leen hield in de parochie van Weerde, ten voordele van de abdij van Ter Kameren, heeft gegeven.⁵⁰

Tussen 1291 en 1298 blijkt de auteur van het artikel geen charter gevonden te hebben in verband met Geeraard Van Aa hetgeen nogmaals zou kunnen bevestigen dat de vondst van ons "Zemsts" charter mogelijk een "primeur" is.

Op 20 januari 1298 wordt een akkoord bereikt tussen Jan II, hertog van Lotharingen, van Brabant en van Limburg, Godfried II, graaf van Vianden en Geeraard Van der Aa, de twee laatsten heren van Grimbergen, in verband met hun respectievelijke rechten in het land van Grimbergen.⁵¹

Geeraard werd ridder geslagen in 1288, vóór of tijdens de slag van Woeringen, zoals Jan Van Heelu het in zijn *Rymskronyk* vertelt, samen met vele andere, zoals Hendrik Van Wilre en verschillende Berthouts.⁵²

Later in de 14de eeuw is er te Zemst nog sprake in verband met transacties van onroerend goed voor het laathof van de heer Van der Aa, namelijk in 1359, 1361, 1368, 1374, 1379 en 1394. Ook te Willebroek bezat deze familie een drossaard (1383). Ze bezaten aldaar een soortgelijke rechtsmacht, minstens vanaf 1286. Geeraard Van Aa, heer van Grimbergen, waarschijnlijk een zoon van onze Zemstse Geeraard uit 1293 en Maria Van Gruuthuse wordt er geciteerd in 1332 met een *nuwerbanke*. Ook voor het jaar 1307 is er een vermelding.⁵³

Zonder enig bewijs hiervan te geven zwermden volgens historicus V. Steurs andere leden van deze familie uit naar Mechelen, waar ze uitgebreide eigendommen bezaten zowel binnen als buiten de stadswallen, voornamelijk op Nekkerspoel.

Een ridder Willem van der Aa uit Zemst, vazal van de Hertog van Brabant Wencelijn, werd gevangen genomen in het jaar 1374 te Basweiler waar de hertog slag leverde tegen de hertog van Gulik.

Onder de eerste leden van het geslacht die we in de tweede helft der veertiende eeuw te Mechelen aantreffen als grondeigenaars bevinden zich ridder Jan van der Aa en ridder Gozewijn van der Aa. Deze laatste was gehuwd met Elisabeth van Hofstade. Hun eigendommen strekten zich uit over Muizen en Hever. Een Geeraard van der Aa was om beurt gezworene, schepen, communiemeester en ontvanger van Mechelen, tussen 1420 en 1430. Hij overleed in het jaar 1448. Een andere Geeraard van der Aa, zoon van Willem, was om beurt schepen, deken, communiemeester en gezworene tussen de jaren 1448 en 1471. Hij was overhoofdman

---

⁴⁹A.R.A.B., *Kerkarchief*, Charters van Ter Kameren, 9497, f°94v°.

⁵⁰A.R.A.B., *Kerkarchief*, Charters van Ter Kameren, 5577, 397.

⁵¹BUTKENS, I, *Preuves*, p. 129-130; VERKOOREN, nr. 167.

⁵²J. VAN HEELU, *Rijmskronijk*, I, p. 314, rond 8594. K. STALLAERT. *Geschiedenis van hertog Jan...*, p. 181, noot 1.

⁵³Dr. F.G.C. BETERAMS. *Inventaris van het Archief van de Commissie van Openbare Onderstand van Mechelen*. Mechelen, 1956, I en II, p. 644, nr. 5312; p. 648, nr. 5343; p. 920, nrs. 7590 & 7594; p. 921, nr. 7602; p. 925, nr. 7637; 340, nr. 2811; p. 797, nr. 6565; p. 825, nr. 6818.

bij de Kruisbooggilde in 1458-1459. Hij overleed in het jaar 1473.

Antoon, zoon van één van beide voornoemden, oefende dezelfde bestuursfuncties uit tussen 1460 en 1475. In 1475 werd hij tot schout aangesteld en bleef het tot in 1490. We treffen hem aan als koning van de kruisbooggilde in 1462. Samen met zijn broer Willem van der Aa stond hij in 1478 aan het hoofd van het Mechels leger in de oorlog die Aartshertog Maximiliaan voerde tegen Lodewijk XI, koning van Frankrijk en in 1482 was hij met zijn broer de aanvoerder van het stedelijk leger in dienst van dezelfde Aartshertog in de strijd tegen Lodewijk, graaf van Vlaanderen.⁵⁴

Nochtans bezitten deze Mechelse van der Aa's een ander wapenschild: *geruit van zilver en keel en het vrijkwartier van zilver met een merlette (soort vogel) van zavel*. Dit wapenschild werd ook bij gelijknamige families te Antwerpen, Leiden en Den Haag aangetroffen.

De laatste gekende telg, die rechten te Zemst bezat, was Johanna Van Aa. Zij huwde in 1389 met Hendrik Van Boutersem, die men ook Hendrik Van Bergen (de Berghes) noemde omdat hij het land van Bergen op Zoom bezat. Johanna Van Bergen werd in 1418 de vrouw van Jan Van Glimes.⁵⁵ De fameuze familie de Glymes verkreeg aldus de rechten die de Aa's voordien te Zemst genoten.

---

⁵⁴V. STEURS. *Het geslacht van der Aa*. In: *Mechelse Bijdragen*, 1934, pp. 54-61.

⁵⁵M. SERVAIS. *Wapenboek van de provinciën en gemeenten van België*. Gemeentekrediet, 1955, p. 866; *Annuaire de la Noblesse de Belgique*. 33, 1874, p. 189.

1301-Antoing

Vermachtelt (Mathildis), de vrouw of weduwe van Hendrik Van Asse, was waarschijnlijk reeds overleden vóór 1301. Zemst was vóór dat jaar nog altijd het middelpunt van twisten tussen Hertog Jan en Elisabeth, dochter van Vermachtelt en Hugo van Antoing, heer en vrouw van Buggenhout. De geschillen handelden wederom over de rechtspraak aldaar. Vanaf het jaar 1301 werd bepaald dat de hertogen en hun erfgenamen de *gerechtinge* moesten hebben van aan de *Boosbrug*, aan de grens met Mechelen, tot in Epegem aan *t'huys van de sieckelieden*. Deze baan werd toen reeds *steenwech* genoemd, hoewel sommige geschiedschrijvers beweren dat de weg maar bekasseid was van aan de Boosbrug, inmiddels verdwenen, tot aan de huidige Leopoldstraat. Ook over de Zennebrug bestaat discussie of ze in de Middeleeuwen in hout of in steen was opgetrokken. Hugo en Elisabeth van Antoing waren samen met hun *vochtliede* wel vrij van tol op deze wegen.⁵⁶

De rol van de zogenaamde hertogelijke schepenbank, die te Zemst zeker zou bestaan hebben vanaf 1321⁵⁷ en volgens anderen vroeger, bleef volgens mij in den beginne beperkt tot de jurisdictie in verband met de *Steenweg* te Zemst, de Zenne als waterweg, de watermolen, kortom openbare transportmiddelen, van belang bekeken in het geheel van de uitgestrekte hertogelijke instellingen in Brabant. Hetgeen het charter beschrijft is misschien een basis van een eerste hertogelijke "wet" in verband met de Steenweg. Men kan zich misschien de vraag stellen of de hertogelijk schepenbank te Zemst niet is opgericht rond deze tijd, en dat dit charter er een rechtstreeks gevolg van was. In het charter van 1293 is er geen sprake van een derde rechtspraak te Zemst. Beide partijen (Aa-Van Asse) waren trouwens "vazallen" van de hertog. Was een hertogelijke schepenbank vóór 1301 wel nodig? Na dat jaar is ze wel in betekenis toegenomen en heeft ze uitbreiding genomen.⁵⁸ In 1321 werden in de hertogelijke cijnsboeken voor Zemst trouwens tal van cijnzen genoteerd. Ze hadden meestal betrekking op land, doch in een bepaald geval ook op een brouwerij en een visvijver.⁵⁹ Het was duidelijk dat er dikwijls meningsverschillen waren tussen de heren van Antoing en de hertogelijke macht.

De Sint Peetersmannen, zo genoemd in het charter van 1301, of de mannen van Sint Peeters, waren mannen die cijns betaalden aan de kerk van Sint-Peeters te Leuven. Hun aantal was aanzienlijk, daar zij verspreid woonden over heel Brabant en zo ook bijvoorbeeld te Maas-tricht, waar er enkele honderden van waren. Zij werden onmiddellijk als eerste in bevel onder de hertog geplaatst. De *meysemedelieden* van de heren van Grimbergen of Gaasbeek werden als gelijkwaardig geacht met deze Peetersmannen.⁶⁰

---

⁵⁶Bijlage 2.

⁵⁷A. WAUTERS. *Histoire des environs de Bruxelles*, II, p. 549; J. VERBESSELT. *Het parochiewezen...*, X, p. 165 & 190.

⁵⁸J. VERBESSELT. *Het parochiewezen...*, X, p. 166.

⁵⁹*Census apud Zeinpse... Martinus Brassator de Zempse... Nicholaus Piscator de piscatura de Werde...M.* MARTENS. *Le censier ducal pour l'ammunie de Bruxelles de 1321*. Brussel, 1958, p. 254-257.

⁶⁰A. WAUTERS. *Le Duc Jean Ier...*, p. 268.

Antoing.

Wie was nu in feite Hugues d'Antoing, de nieuwe heer van Zemst? Zijn vader, die dezelfde voornaam had en in de genealogieën Hugo III wordt genoemd, was reeds ridder voor 1265. Hij was heer van Antoing, Espinoy, e.a. en provoost van Dowaaï. In dat jaat wordt hij nog *de Jonge* genoemd daar zijn vader nog leefde. Zijn zegel hangt nog aan verscheidene bewaarde charters.⁶¹ Hij overleed tussen 1301 en 1304.

Zijn zoon, *onze* Hugo (Hugo IV) werd in 1308 genoemd als ridder, heer van o.a. d'Antoing, Espinoy, enz... Hij werd door zijn huwelijk met Elisabeth Van Asse, Dame van Buggenhout, Epepegem, Zemst en gedeeltelijk Anderlecht met al deze titels begeven. Elisabeth stierf vóór hem vóór 1308. Hij herhuwde Mehaut de Pinkenoy (Picquigny), Vrouwe van Gouy in Artesië e.a.

Hugo stierf rond 1310 en liet uit zijn eerste huwelijk vier kinderen achter: drie zonen en een dochter. Laat ons beginnen met de dochter: Margareta. Haar bestaan is bewezen door een charter van de abdij van Ghislenghien de dato 12 januari 1356 waarin deze dame vermeld wordt als zuster van de overleden heer Hendrik d'Antoing, heer *de Bughenhot*.⁶² Ze werd kanunikket van het kapittel van Sainte Waudru te Bergen.⁶³

Zijn oudste zoon Hugo had met Zemst ook al weinig uitstaans. Hij werd nog heer van Antoing en Espinoy genoemd, maar was ook provoost van Dowaaï. Hij was ridder in 1310. Hij wordt in dat jaar immers vermeld in een steekspel te Bergen.⁶⁴ Hij huwde voor 1305 Maria d'Enghien, dame van Zottegem, Houdain, e.a., kastelijne van Gent, dochter van Geeraard d'Enghien, ridder, heer van Zottegem en van Maria, erfkastelijne van Gent. Maria d'Enghien werd weduwe in 1315⁶⁵ en herhuwde met de prins Gwijde van Vlaanderen-Dampierre-Bourbon, heer van Richebourg, die zich op 24 juni 1318 de titel van heer van Antoing toeëigende.⁶⁶

Hendrik D'Antoing, heer van Buggenhout en tweede zoon van Hugo, was één van de meest onversaagde wapenbroeders van Jan Van Henegouwen tijdens zijn expeditie naar Bristol in Engeland in 1326. Meer dan 25 ridders die aan deze opdracht deelnamen vertrokken vanuit Dordrecht en begaven zich per boot bij schitterend weer via Zeeland naar de Noordzee, waar ze uit koers werden geslagen door een plots opgestoken windhoos.⁶⁷

Als beloning voor zijn inzet gaf Philippe de Valois voor hem en zijn nazaten zelfs een rente

---

⁶¹Archives départementales du Nord te Rijsel. *Fonds de l'abbaye de Saint-André du Câteau: charter van augustus 1265.*

⁶²*Bulletin de la Société historique et littéraire de Tournai.* Deel XIV, p. 190.

⁶³Cte.DE SAINT-GENOIS, *Mon. Anc.*, deel I, 1er partie, p. 362.

⁶⁴*Compte rendu des séances de la commission royale d'histoire de Belgique.* 3e série, 1863, p. 254.

⁶⁵In de kerk van Antoing een vermelding dat zij reeds overleden was in 1315, doch zij leefde nog in 1318.

⁶⁶Cte.DE SAINT-GENOIS, *Mon. Anc.*, deel I, 1er partie, p. 40.

⁶⁷KERVIJN DE LETTENHOVE. *Antoing (Henri D')*. In *Biographie Nationale*, 1866, I, k. 348-349; FR. VINCHANT. *Annales de la province et comté du Hainaut*. Brussel, 1849, dl. 3, pp. 131-135. Het hele verhaal van de Engelse expeditie vindt men hier beschreven.

van 200 Parijse livres te leen van de Franse kroon.⁶⁸ Philippe Van Valois was een zoon van Karel van Valois, de broer van Philips IV de Schone, die we kennen uit de film de Leeuw van Vlaanderen. Na het overlijden van deze laatste in 1328 was Philips de Valois zijn opvolger als koning van Frankrijk, ondanks de aanspraken van de koning van Engeland, Eduard III. Dit was trouwens de reden van het begin van de Honderdjarige oorlog.⁶⁹ Men ziet welke relaties een dorp als Zemst in de middeleeuwen nog had.

De derde zoon, Geeraard d'Antoing, jonker, heer van Epepegem, Zemst, Merchtem en Anderlecht, huwde Mathilde Maes alias Van Leefeldale. Van hem is weinig of niets bekend, enkel dat hij op zijn beurt twee zonen had.

Isaac d'Antoing vererfde de titel van heer van Zemst van zijn vader Geeraard. Doch hij was een ziekelijk persoon. Zijn broer Hendrik behartigde zijn belangen, dus ook deze van de bank van Zemst en Epepegem.⁷⁰ Isaac hief hier ook belastingen voor de Hertog van Brabant, maar gaf deze rechten tenslotte aan zijn broer Hendrik in 1376, het jaar toen hij waarschijnlijk te ziek was om te Zemst nog ernstig zijn taken te kunnen waarnemen.⁷¹

Of de Zemstse schepenen Hendrik nog veel te Zemst zagen kunnen we alleen maar betwijfelen als we zijn rijke biografie onder de loep nemen. Hij kocht in ieder geval de heerlijkheden Haveskerke en Plaissiet rond 1379 en ontving als beloning voor zijn diensten van Yolanda Van Vlaanderen, Vrouwe van Kassel, het leen Baufremez (tegen Wazemmes). Na het overlijden van Isaac werd Hendrik houder van de naam en van de wapens van het Huis van Antoing. Hij wordt door verschillende geschiedschrijvers als een strijdheld omschreven. Hij vocht aan de poorten van Torhout tegen de Gentse opstandelingen in 1379. Ook te Komen was hij in een strijd verwickeld. Hij was aanwezig op de overlijdensplechtigheid van graaf Lodewijk, overleden op 28 januari 1382 en op deze van diens vrouw, overleden te Rhétel, vijf jaar vroeger. Deze werden beide begraven te Rijsel in de Sint-Pieterskathedraal. Ook aan expeditie tegen de Afrikaanse muzelmannen nam hij deel. Het is bij deze gebeurtenissen dat hij de toen nog jonge Heer De Ligne tot ridder geslagen sloeg. Hij nam deel aan nog een andere expeditie, in 1396, tegen de opstandige Friezen. Het initiatief ging hierbij uit van de graaf Willem d'Ostrevant, erfheer van Henegouwen, Holland, Zeeland en Friesland. Hij overleed op 11 oktober 1397 en werd begraven in de kerk van Estaires.⁷² Tijdens zijn leven had hij Maria De Clary gehuwd, ervrouw van Clary, van Machault en andere. Deze leefde nog in 1417. Zij lieten drie kinderen na, waarvan één zoon.⁷³

---

⁶⁸A. WAUTERS. *Histoire des environs...*, II, p. 112.

⁶⁹*Grote Winkler Prins*. Amsterdam-Brussel, Elsevier, 1986, dl. 9, p. 508 & dl. 19, p. 76-77.

⁷⁰P.A. DU CHASTEL DE LA HOWARDERIE. *Notes étymologiques... sur les noms de famille et de lieu de l'ancien Tournaisis*. Doornik, 1910, p. 108.

⁷¹A. WAUTERS. *Histoire des environs de Bruxelles*, II, p. 550. Schrijver baseerde zich hiervoor op het *Spechtboek*, zie verder. Wauters noemt in zijn werk *Hendrik ten onrechte Thierry*.

⁷²J. KERVYN DE LETTENHOVE. *Chroniques de froissart*. Deel XX, *table générale*, p. 98.

⁷³P.A. DU CHASTEL DE LA HOWARDERIE. *Notes étymologiques...*, p. 109-111. A. WAUTERS haalt in zijn verhalen de genealogie d'Antoing volledig door elkaar: "Elisabeth Van Asse had met haar man Hugo Van Antoing drie zonen, zijnde Hugo die zijn vader's titel vererfde (juist), Hendrik, die gronden te Buggenhout erfde

Ook volgens een boek genaamd het *spechtboeck* van het Leenhof van Brabant hield later een *Ysaac Van Antonie*, zoon van Geeraard, rond 1376 *thiende van lant en renten tot Zempst*, die hij overdroeg aan zijn broer Hendrik. Hij had verder nog een leen te Merchtem. Deze Ysaac d'Antoing bezat te Zemst reeds op 7 december 1359 de rechtsmacht met zijn schepenbank blijkens een akte waarbij de Kiste van het Begijnhof van Jan en Elisabeth Van der Eycken land koopt op de Biesmoortere te Zemst.⁷⁴

Na 1293 komt onze heerlijkheid Zemst dus toe aan de familie Antoing of Van Antonie en deze gang van zaken duurt nog tot flink in de jaren 1380. Hiermee beschreven we aldus de latere erfgenamen van Hugo Van Antoing. We kunnen dus stellen dat de familie Antoing een kleine eeuw de plak mee zwaaide te Zemst en er dezelfde rechten vanaf dat jaar nog bezat.

Deze schepenbank bleef met dezelfde rechten te Zemst nog eeuwen bestaan, namelijk tot in 1796. Het verdrag van 1293 heeft de geschiedenis van Zemst voor de periode 1293-1796 echt ingrijpend veranderd op bestuurlijk gebied. De heerlijkheid met schepenbank kreeg door de eeuwen heen wel verschillende eigenaars en namen. De opvolgers van de schepenbank van Hendrik Van Asse, die later overging in het godshuis van Oliveten worden gedeeltelijk en vluchtig ook in A. Wauters' werk vermeld.

(juist) en Isaac, de jongste, (fout, wat betreft dat hij een zoon is van Hugo) aan wie enkele gronden te Zemst en te Epegem toekwamen”.

⁷⁴Dr. F.G.C. BETERAMS. *Inventaris van het Archief van de Commissie van Openbare Onderstand van Mechelen*. II, p. 920, nr. 7588.

De familie Van Edingen was een vermaarde familie met een rijke geschiedenis. Doch deze geschiedenis doofde uit voor het jaar 1500. Er werden zelfs sporen teruggevonden in Italië. Leden van de familie vestigden zich in het koninkrijk Napels. Een geschiedschrijver uit Lecce, Pris Granito di Belmonte, verhaalde dat er in regionale archieven aldaar regelmatig nog documenten opdoken met het *écu girroné de Flandre que portait la maison d'Enghien*.

De volgende bestuurde te Zemst na de familie Antoing was een zekere Colard Van Edingen, een bastaard⁷⁶, ook wel Colard, Nicole of Nicolas D'Enghien genoemd. Hij werd geboren rond 1346, was ridder, heer van Arbre en Marès en van Wanbroeck. Hij bezat grote landbouwbedrijven te Kestergat, Pepingen en Leerbeek. Hij had dit alles verkregen van zijn natuurlijke vader, Zeger Van Edingen. Hij was maar een gedurende een kleine periode leenheer te Zemst, rond 1388. Hij had deze status gekocht.

Op 7 september 1378 werd hij tot poorter van Brussel benoemd. Hij leefde nog in oktober 1398. Zijn vrouw en nicht Juliana van Beeringen, dochter van Joos, jonkheer,, en van Juliana van Lier, stichtten met hem een jaargetijde te Brussel in Sint-Goedele, doch zij werden begraven in de chartreuse van Hérinnes. Wanneer Colard in het bezit kwam van de schepenbank te Zemst weten we echter niet exact.

Zijn moeder was Elisabeth, alias Jehanne van Lier, genaamd. Zijn vader, Zeger II, ridder, werd geboren rond 1324 en was heer van Edingen in december 1345, graaf van Brienne en van Conversano, *duc titulaire* van Athene in 1356, heer van Ramerut, Lembeek, Tubeke, enz... Hij kocht in 1361 van Maria van Edingen, gezegd van Braine, gronden te Bassily, in leen gehouden van deze van Edingen. Hij verenigde deze goederen tot dezelfde status.

Hij was in 1348 één van de *plénipotentiaires* van graaf Lodewijk Van Male om te onderhandelen met de Engelsen, doch daar hij teveel partij koos voor deze laatsten haalde hij zich de woede op de hals van Lodewijk Van Namen. Hij werd zelfs beschuldigd van hem te proberen te vergiften. De koning van Frankrijk trachtte hen tevergeefs te verzoenen.

In 1350 kwam hier een proces van voort, gehouden te Bergen, waarin de Engelse koning een rol speelde. Een jaar later werd hij onschuldig verklaard.

Zeger werd vermoord door onthoofding door de hertog Aubert de Baviere op aanstoken van vier ridders. Dit voorval leidde tot een oorlog het kasteel van Edingen op 1 augustus 1365 ingenomen werd. Een paar jaar later gebruikte men in deze streek reeds kanonnen om conflicten uit te vechten.

Zeger was gehuwd met Jehanne de Condet of Condé, gezegd de Morialmez, vrouwe van Landelies, Strépy, enz... waarmee hij één zoon had, Wauter. Buiten Colard had hij nog natuur-

---

⁷⁵Tenzij anders vermeld komen de meeste gegevens uit R. GOFFIN. *Généalogies Enghiennoises*. Livre I. *La maison d'Enghien*. Recueil III des Tablettes des Hainaut. Pp. 59-61, 67, 70-71, 86-87, 129 en 135; *Annales du Cercle archéologique du canton de Soignies*. Tome V, 1ere livraison, 1912-1920, pp. 12-26 en 70-71. Stamboomfragmenten uit *ibidem*, deel XVII, 1957, p. 79 e.v.; *Ibidem*, deel XXVII, 1972-1973, p. 185; F.G.C. BETERAMS. *Inventaris van het Archief van de Commissie van de Openbare Onderstand van Mechelen*. I, p. 582; KERVIJN DE LETTENHOVE. *Antoing (Henri D')*. In: *Biographie Nationale*, 1866, I, k. 348-349. *Procès sur l'appelation de Seigneur d'Ecaussinnes* (Archives de l'Etat à Mons, folio 39.)

⁷⁶*Colard Van Edingen de Bastarde, bij coope...* Hij is niet bekend in de nochtans uitstekende monografie van de gemeente Edingen door E. MATTHIEU. *Histoire de la ville D'Enghien*. Bergen, 1876.

lijke kinderen met andere vrouwen:

- Watiers, jonkheer: Deze liet zijn vrouw, Clara Van Dielbeke, als weduwe achter in april 1381. Een interessant gegeven: hun zoon Antoine, ridder, was heer van *Indeveld* te Eppem in november 1437.
- Jehan, ridder, gehuwd met Lysbeth Smuls, werd geciteerd in 1391. Zijn overlijdensdatum is niet gekend.
- Gerars, jonkheer, nam deel aan de slag van Nevele, gevoerd tussen de Gentenaren en het leger van de graaf van Vlaanderen, op 13 mei 1381. Hij werd gedood in een valstrik te Gent, een tijdje later op 18 juli.

Engelbert, oom van Colard en broer van bovengenoemde Zeger, geboren rond 1330, was zoon van Wouter III, heer van Edingen en van Isabeau de Brienne, bijgenaamd *la belle Helene*. Het was zij die het huis Van Edingen belangrijke eigendommen aanbracht. Engelbert was later heer van Rameru, Tubeke, Follie, Faucuwez, Brages, Bogaerden en Leerbeek. Hij huwde twee maal: een eerste maal in Gent bij contract van 27-5-1366 met Margareta de Longuevel, Dame Van Nevele en een tweede maal met Maria de Lalaing, met wie hij begraven werd in de abdij van Cambron. Engelbert overleed op 12-2-1402, zijn vrouw op 16-12-1416. Hij had een zoon die op 19-1-1414 huwde met ene Maria d'Antoing.

Hij hielp de Hertog van Brabant de Leuvense rellen te bestrijden in 1383 en Lodewijk Van Male gaf hem, bij brief van 30 april 1364, de administratieve leiding over de goederen te Vlaanderen, die eerder toebehoord hadden aan Zeger Van Edingen.

Op 28-12-1383 verkreeg Engelbert delen van domeinen die de familie Van Edingen in leen hadden van de hertogen van Brabant: Tubeke, Brages, Beringhen en Bogaerde.

Zijn broer Jan werd graaf van Liches genoemd, een andere broer Lodewijk graaf van Conversan. Deze laatste bevond zich in 1364 in het koninkrijk Napels.

Het domein of kasteel Follie hing af van de heerlijkheid Edingen. Het is rond 1365 dat het kasteel van Follie opduikt in de geschiedenis van de Van Edingens. Het staat in een manuscript dat Engelbert Van Edingen Follie kocht in 1366.

Tijdens zijn jonge jaren was hij een bekwaam en krijgslustig strijder, doch naarmate hij verouderde en rijper werd, taande ook zijn agressie. Hij gaf aan zijn broer Guy mediterrane (Griekse?) gebieden, die hem vroeger toebehoorden, zoals Argos, Neapolis (Naugion) en Keverion. In ruil verkreeg hij de heerlijkheid Rameru, waar hij zijn voornaamste residentie installeerde.

Hij verkocht aan Jan Van Heyenbeke, poorter van Mechelen, op 2 december 1388 bepaalde leengronden te Zemst, die hij kreeg bij uitwisseling tegen goed onder *Raimboucourt*. De rechten van Zemst gingen iets later over naar deze Jan Van Heyenbeke. Raimboucourt werd eerder te leen gehouden door Hendrik d'Antoing, kozijn van Engelbert. De verkoopsom bedroeg 236 Brabantse peeters en 18 Vlaamse Groten. De som werd door Jan Van Heyenbeke volledig betaald aan Hendrik Warnez, wisselaar, verblijvend te Brussel.⁷⁷

---

⁷⁷S.A.M., OCMW, 4827. De inhoud luidt als volgt:

*Englebert Danghien Sire de Ramerut, de le Follie et de Toubise faisons savoir à tous come ensi soit que nous avons fait escange
De le tiere de Raimbaucourt a notre chier cousin Henri Dantoing alencontre de le tiere de Sempse et despuis ce dit escang fait
Nous avemes le dite tiere vendue ahonorable mesire home notre bon ami Jehan de Heybecque bourgeois de Malines. Se monta li prisie ale some*

Toen Wauter van Edingen stierf in 1381, kwam Engelbert in het bezit van de stad en het kasteel van Edingen, doch verspeelde het reeds in 1382.

De verwantschap met de familie Antoing verloopt langs zijn zoon Engelbert II. Deze huwde met Maria d'Antoing op 19 januari 1415. Zij was dochter van Hendrik en Maria de Clary.⁷⁸ Henri d'Antoing, zoon van Geeraard, was heer van Haveskerke en Briffeuil. Deze Henri (°±1350 †1396), die zich rond 1390 onderscheidde in gevechten tegen de Sarracijnen in de Middellandse Zee, liet drie dochters waarvan Maria d'Antoing. Een aantal generaties vroeger was er ook al eens een verwantschap Antoing-Enghien geweest. Maria d'Enghien, die ook tot de stamboom behoorde, huwde vóór 1305 reeds Hugo d'Antoing, zoon van Hugo, de man uit de charters, en Elisabeth Van Asse.

---

*De deux cens & trente sys pietres de brabant et vintwijt gros de flandre et li rabas que le dite tiere pooit devoir
monta dijs wijt pietre
Trente gros de Flandre et quatre attes ensi remanant de restat deux cens dijs sieps piets trente siept gros et vint
annes de flandres
Apnte au pris de seize deniers le denier trois ayille quatre cens quatre huit siept piets et dijs gros de flandre un
piet dor pour
Quarante gros de flandres le quelle some entierement nous conguissons avoir entre et reccheut doudit Jehan de
Heybecque par le main
Henry Warny cangeur a dont demorant abrouxelle si encquisons pour nous pour nos hoirs atous iours
Ossi promettons et avons encomment legitiment et de vine fois acensser warandir é porter paisiule le dit Jehan
deheybecque et ses hoirs detous frais
Et damages qu'il avoit et poroit avoir ace cause de dys livres louvighois que le cappellanie de Bughenot de
mandoit sur le dite tiere de le nopse dit
Il poroit vestre poursuivis desquelles dys livres louvignois on ne doit aucune ave si come li dis mess Henric
Dantoing nous estre tesmoingna
Audit escang fais par le tiesmoing de cesl. Scellés de notre seel donnés a brouxelle le secont jour de decembre lan
de grâce mil trois cens
Quatre vins et wijt.*

⁷⁸Zie verwantschapsschema achteraan.

Van Heyenbeke.

De volgender eigenaar was dus Jan Van Heyenbeke, zoon van Jan. Hij verwierf de heerlijkheid door aankoop rond 1389. Het was een vermaarde Mechelse familie, die nochtans ook banden had met Brussel.⁷⁹ Vader en zoon waren poorters van Mechelen.⁸⁰

In de zuidwaartse zijbeuk van de Onze-Lieve-Vrouwekerk werd de voormalige kapel van het Heilig Kruis gesticht door een Christoffel Van Heymbeke, ridder, die hetzelfde wapen droeg.⁸¹

Op 24 augustus 1356 verleende Lodewijk II Van Male, graaf van Vlaanderen, aan zijn vader, eveneens Jan Van Heyenbeke, amnestie samen met andere Mechelse poorters. Hij had te Brussel de wapens tegen hem opgenomen in dienst van Wenceslas, hertog van Luxemburg en Brabant. Ze moesten beloven nooit meer de wapens tegen hem op te nemen en ten alle tijde in zijn dienst te staan.⁸²

Jan Van Heyenbeke (vader) was tevens een beleidsfiguur te Mechelen. Hij wordt vermeld als deken van het Wollewerck vanaf 22-8-1379, als schepen van de stad vanaf 18-8-1382, 22-8-1384, 22-8-1390 en 16-8-1395. Een periode is hij gelijktijdig schepen en ontvanger: vanaf 20-8-1386. Het hoogtepunt van zijn carrière op bestuursniveau te Mechelen is vanaf 17-8-1388, toen hij als communemeester werd beëdigd. Hij was ontvanger vanaf 16-8-1389.⁸³

Op het stadsarchief te Mechelen berust een afbeelding van zijn zegel uit het jaar 1388, toevalig het jaar toen hij communemeester was.⁸⁴

Toen de kiste van het Groot Begijnhof te Mechelen in 1402 van Margareta van Repelmonde en haar man Gillis Van Louven 5 dagwand land kocht te Zemst op de Biesmoortere, gebeurde dit voor *zijn* schepenbank te Zemst.⁸⁵ In een schepenbrief van Leuven gedateerd 10 oktober 1418 belooft hij aan Jan Raes, voor de goederen vermeld in een schepenbrief, als borg op te treden zo hem iets te kort wordt betaald.⁸⁶

---

⁷⁹RIETSTAP geeft het wapenschild weer met als plaats "Brussel". We nemen aan dat de auteur hier een akte i.v.m. Brussel bekeek.

⁸⁰M. KOCKEN. *De gekochte poorters van Mechelen*. Handzame, 1975, p. 27, nr. 534: *Dominus Heyenbeke, Joannes 3 mrt. 1418 n.s. SR 22/3 miles. S.A.M., O.C.M.W., 4827.*

⁸¹*Verzameling der graf- en gedenkschriften van de provincie Antwerpen. Arrondissement Mechelen*. Antwerpen, 1903, achtste deel, p. 327.

⁸²A. VERKOOREN. *Inventiare des chartes et cartulaires des Duchés de Brabant et de Limbourg et des Pays d'Outres-Meuse*. IIe partie, cartulaires, tome II (1312-1383), p. 99. De andere Mechelse poorters waren: Jan van Hofstade, Jan Bau, Hendrik Bau, Rombout Bau, Walter Bau, Rombout Radewaerd, Jan van Rogbroec, Jan Kerman, Willem Kerman, Godfried van Dormael, Gillis Paling, Diederik Grimmaer, Hendrik vanden Zijpe, Rombout Hooft, Geeraard vanden Eechove, Hendrik van Rogbroec, Willem van Goije, Jan vanden Driessche, Gillis Kerman, Gillis Radewaerd, Hendrik vanden Putte, Jan Hacke en Arnout van Wilre.

⁸³V. HERMANS. *Le magistrat de Malines (listes annuelles des membres)*. In *Bulletin du Cercle archéologique, littéraire et artistique de Malines*, dl. 18, 1908, p. 58 e.v.

⁸⁴S.A.M., Oud Archief, CC, XI, 1, nr. 272, jaar 1388, f° 321. Hetzelfde wapen als RIETSTAP geeft.

⁸⁵Dr. F.G.C. BETERAMS. *Inventaris ...*, II, p. 929, nr. 7676. *Schepenbrief van Ridder Jan Heyenbrechts onder Zemst*, 23-11-1402.

⁸⁶Dr. F.G.C. BETERAMS. *Inventaris ...*, I, p. 678, nr. 5598.

Na Jan Van Heyenbeke bestuurde Godevaert Raes de heerlijkheid Zemst in het begin van de 15de eeuw.⁸⁷ Hij had een dochter Goedele die vóór 1427 met Jan Vilain zou huwen.⁸⁸ Zijn dochter Goedele werd wat Zemst betref later zijn opvolgster. Onder *zijn* schepenbank koopt Jan Schoof op 8 december 1421 van Jan van Redelghem en van Willem van Oppem grond naast de Biest onder Zemst.⁸⁹

Godevaert Raes was gelijkertijd heer van Zemst en kanselier van Brabant.⁹⁰ Dit kanselierschap bestond, te Brabant althans, niet vóór de XVde eeuw. Mogelijk kan Godevaert Raes de eerste kanselier van Brabant geweest zijn. De functie werd alleszins gecreëerd onder het beleid van Johanna, in de periode dat ze reeds weduwe was van Wencelijn. De functie ontwikkelde zich verder onder Antoine van Bourgondië, eveneens in de XVde eeuw. De kanselier legde, samen met zijn raadsheren en de officier de eed af voor de Staten van Brabant. In Brabant was de kanselier de enige oppervoorzitter van de Raad. Hij overhandigde aan de grote kanselarij smeekbrieven in verband met criminele zaken. Hij had een zegel die hij moest aanbrengen op het merendeel van de officiële akten, voorbestemd om in Brabant uitgevoerd te worden. Hij had de voorname taak van het bewaren van dit zegel van Brabant. Het werd aangebracht op alle edicten die betrekking hadden op het hertogdom. Deze edicten waren in overeenstemming met de principes van de Blijde Intrede.⁹¹

Govaert Raes was gehuwd met Mabilie Vyts, dochter van Nicolaes, heer van Pamel. Haar broer Joost Vyts gaf opdracht aan de gebroeders schilders Van Eyck om voor de Sint-Bavokerk te Gent de *Aanbidding van het Lam* te schilderen, een meesterwerk van de Vlaamse Primitieven. Jan Van Eyck schilderde ook het portret van Joost Vyts. Dit werk hangt momenteel te Wenen, in de Belvedere-galerij. Deze beschermer van de kunst had met zijn vrouw, Isabella Borluut geen kinderen en zijn erfenis ging over naar zijn nicht Goedele Raes.⁹²

Het wapen van de familie Raes lijkt op dat van de Berthouts. De kleuren zijn onbekend. Boven links in het hoekje bezit het nog een lelie.⁹³

---

⁸⁷S.A.M., OCMW-archief, 9341.

⁸⁸Dr. F.G.C. BETERAMS. *Inventaris* ..., II, p. 678, nr. 5651.

⁸⁹Dr. F.G.C. BETERAMS. *Inventaris* ..., I, p. 582, nr. 4830.

⁹⁰J.F.A.F. DE AZEVEDO. *Généalogie de la famille de Coloma*. P. 177.

⁹¹E. POULLET. *Origines, développements & transformations des institutions dans les Ancien Pays-Bas*. 2 delen, Leuven, 1882: I, nr. 466; II, nrs. 219, 590, 626, 631, 632, 665.

⁹²A. WOUTERS. *Environs*... I, 289.

⁹³Koninklijke Bibliotheek, *Handschriften*, 6591, f° 89 & 109; S.A.M., *Fonds Leliëndaël*, 338.

De stamboom van de familie Vilain gaat terug tot in 1299. De vroegste voorouders van deze familie waren heren van Zottegem, Sint Jan Steen en Bouchout.

Reeds rond 1440 was Jan Vilain heer van Zemst.⁹⁵ Hij verkreeg deze titel door zijn huwelijk met Goedele of Gudula Raes, wiens vader, Govaert Raes, voordien reeds heer van Zemst geweest was. Hij werd vanaf 25 december 1445 eveneens heer van Burcht en Zwijndrecht. Jan Vilain was een dapper ridder en onderscheidde zich in de diverse veldslagen waaraan hij deelnam. Jan Vilain was niet alleen heer van Zemst, Burcht en Zwijndrecht, maar ook van Huise, Pamele en Ledeberg. Hij overleed op 8 juni 1449, zijn echtgenote overleed op 11 augustus 1460. Het koppel werd in de kerk van Burcht begraven met volgende randtekst in de graftombe:

*Hier leit Jan Vylain
ridder, heet van Huyse, van Pamele
van Leeberghe, van Borcht ende
Zwijndrecht, diesterf int jaer
XIIIcXLIX, VIIIe daghe in Junii
ende vrouwe Goeyele Raes, zijn
ghesellinne wijlen was, die
sterf int jaer XIIIcLX, Xie daghe in Oegst*

Op het grafschrift wordt niet meer vermeld dat hij heer van Zemst was. Zijn zoon Godevaert had deze titel immers in 1450 overgenomen. Wat betreft Burcht en Zwijndrecht werd Jan Vilain waarschijnlijk opgevolgd door zijn gelijknamige zoon. Deze overleed korte tijd nadien zonder wettige erfgenamen na te laten. Zijn jongere broer Christoffel werd in de heerlijkheid van Burcht en Zwijndrecht verheven, ten laatste in 1456.

Christoffel Vilain had een natuurlijke zoon, Lancelot, verwekt bij Zoete van Hulsen. Deze bastaardzoon werd, zoals dat gebruikelijk was in deze periode, niet verstoten. Integendeel, hij werd bedacht met een deel van zijn erfenis. Op 8 april 1461 schonken Christoffel Vilain, zijn broer Godfried, heer van Zemst, en zijn schoonbroers Jan van Montmerency en Adriaan van Kruiningen, als beheerders van de hospitaalstichting van Judocus Vydts en Isabella Borluut, deze stichting aan de Wilhelmiëten. Het was het begin van de vestiging van het Wilhelmiëtenklooster te Beveren. In 1474 wisselde Christoffel het tijdelijke voor het eeuwige. In zijn testament van 24 januari 1474 drukte hij de wens uit om begraven te worden in de Burchtse kerk nabij zijn vader en moeder. Hij begiftigde deze kerk met een kapelanie, schonk stichtingen aan de H. Geesttafels te Burcht, Zwijndrecht en Lillo. Hij gaf nog een kleine bijdrage, boven een reeds gedane, om het koor van de St. Martinuskerk verder af te maken en om een venster met het wapen van zichzelf en zijn echtgenote in dit koor te plaatsen. Zijn testament voorzag tevens in een geldelijke bijdrage voor het herstel van de kapel op het Veer (Vlaams Hoofd). Het testament werd pas vanaf 1478 uitgevoerd. Omdat Christoffel geen wettige nakomelingen had - of

---

⁹⁴D. VERELST. *Geschiedenis van Zwijndrecht en Burcht*. Gemeentebestuur Zwijndrecht, 1990, I, pp. 97-102.

⁹⁵S.A.M., *O.C.M.W.-archieef*, 9341: *...Inde bancke van Zempse soo sijn drie heren te weten onsen genaen heere den hertoge van Brabant, joncker Philips [Glymes] voorschreven ende heer Jan Vilain die elck daer hebben een volle banck van meyer, schepenen oft lathen.*

ze waren vóór hem overleden - kwamen Burcht en Zwijndrecht na zijn dood toe aan zijn jongste broer Godfried, ook wel Godevaart of Govaart genoemd.

Godfried Vilain deelde aanvankelijk de heerlijkheid met de weduwe van Christoffel, die hertrouwde met de markgraaf van Antwerpen. In 1477 werd de heerlijkheid korte tijd in beslag genomen omdat ze de paarden niet leverde toen de Vlaamse graaf weer eens een veldslag ging leveren. Toen Godfried Vilain 2 van de 4 paarden opbracht werd deze confiscatie opgeheven.

Godfried Vilain, gehuwd met Elisabeth Van Immersele, overleed zonder kinderen op 23 februari 1482. Reeds op 1-9-1450⁹⁶ werd hij heer van Zemst. Hij was reeds in 1454 bedrijvig in transacties van goederen te Putte.⁹⁷ Hij werd begraven in het Mechelse begijnhof. Deze heer van Burcht, Zwijndrecht en Zemst liet zich opmerken door zijn liefdadigheid. Zo stichtte hij onder meer, samen met zijn echtgenote, het klooster van de Arme Klaren en het godshuis voor bejaarde mannen *de berg van Oliveten* te Mechelen. Pas na zijn dood werd de heerlijkheid van Burcht en Zwijndrecht verheven in zijn naam door zijn zuster Goedele, als erfgename van Godfried.

Dit godshuis werd gesticht door Godevaard Vilain in 1481. Deze vooraanstaande edelman was heer van Huise, Burcht, Zwijndrecht, Zemst en Pamele. Hij was het vierde kind, uit een gezin van minstens zes, van Jan Vilain. Deze Vlaamse ridder uit het Gentse onderscheidde zich in diverse veldslagen. Zijn broer Adriaan was heer van Sint-Jan-Steen en voogd van Temse. In 1445 kocht Jan de heerlijkheid Burcht en Zwijndrecht van de familie *van Kets*, die dit leen reeds sinds 1281 bezat. Jan Vilain had zoals gezegd minstens zes kinderen die de volwassen leeftijd bereikten. Minstens drie daarvan huwden met partners uit de hoogste adellijke kringen met name Jan met Margareta van Gruuthuse, uit het wel bekende Brugse geslacht, Godfried of Godevaard met Elisabeth van Immersele, uit een geslacht dat rond 1381 ingevolge zijn financiële activiteiten aanspraak kon maken op de totaliteit der inkomsten uit het Land van Mechelen, en Goedele, die huwde met Jan II de Montmorency, zoon van één der meest vooraanstaande vertrouwelingen van de Franse koning Karel VII en door zijn vader onterfd omdat hij samen met zijn broer de partij van Karel de Stoute had gekozen.

Deze Montmorency's werden in Frankrijk gerekend als onmiddellijk volgend in rang op de prinsen van den bloede. Jean II werd in de Nederlanden de stamvader van de graven van Horn (niet Hoorn) uit het geslacht Montmorency, ten eeuwigden dage beroemd dankzij de dood van Filips, die samen met Lamoral van Egmond in 1568 te Brussel werd onthoofd. Deze Filips van Montmorency, graaf van Horn, was op deze wijze een achter-achterneef van de Godevaard Vilain, die ons hier bezig houdt, als stichter van het Olivetengodshuis.

Godevaards vrouw Elisabeth van Immersele stichtte trouwens ook het Mechelse Arme Clarenklooster (zie aldaar) in hun woning op de Melaan, nadat zij daar eerst, als *pendant* van Oliveten - dat uitsluitend voor mannen bestemd was - een godshuis voor oude vrouwen had willen stichten. De familie Van Immerseel alias van Lier bezat reeds in de 13de eeuw het *hof te Meysse*. Haar voorouders waren ook heren van Wommelgem. Een broer van Elisabeth, Arnout studeerde te Parijs in 1447.⁹⁸

---

⁹⁶S.A.M., *O.C.M.W.-archief*, 9341.

⁹⁷S.A.M., *O.C.M.W.-archief*, I, p. 582, nr. 4832 & 4833.

⁹⁸A. WOUTERS. *Environs...*, II, 294.

Goedele Vilain, weduwe van Jan van Montmorency, werd gedurende een korte tijd vrouwe van Burcht en Zwijndrecht. Zij overleed reeds in 1483. Haar zoon Jan van Montmorency werd op zijn beurt in de heerlijkheden verheven.

Volgens aantekeningen uit een oud kwartierstatenboek⁹⁹ zou het wapen van Jan Vilain in tweeën gedeeld zijn. Het bovenste deel is van een andere kleur (waarschijnlijk zilver) als het onderste deel (waarschijnlijk zwart). Boven links staat eigenaardig genoeg in het klein een kopietje van het wapen van de familie Grimbergen-Asse. Op een andere schets staat het er dan weer niet.

---

⁹⁹K.B., Hs. 6591, f° 89 & 109.

Zemst en het Leenhof van Brabant.

De archieven van het Leenhof van Brabant, te Brussel in het Rijksarchief berustend, geven ons een duidelijk beeld wat na 1293 met onze heerlijkheid qua bestuur gebeurde. In het zogenaamde *Spechtboek*¹⁰⁰ staat duidelijk wie de machtshebbers waren te Zemst. Dit boek dat opgesteld werd door de griffier (notaris of klerk) van de hertog en hertogin van Brabant, Nicolaes Specht, draagt als titel: *Dit is d'boec van den leenen des hertogen van Brabant...* De lenen hierin behandeld waren gelegen in Brabant, Over-Maas, Limburg, Rode, Dalhem, Spremont, Wasseberg, Gulik en Kerpen. Nicholaes Specht had ongeveer 30 jaar in het hertogelijk hof gewoond en het boek gedurende 25 jaar bijgehouden. De lenen die erin beschreven werden waren verzameld uit oude rollen en oudere boeken zoals dat van de vorige griffier Jan Stoot en verder uit allerhande brieven en notities. Het originele Spechtboek is opgesteld in 1374. Alle lenen in voormelde gebieden zouden erin behandeld zijn. Het eigenlijke opzet van dit register was aanduidingen geven van verhef en mutaties van de lenen met vermelding van hun opeenvolgende bezitters. Het boek werd bijgehouden tot in het midden der 15de eeuw. Het bevat een zeer summiere index op plaatsnamen. Het bevat ook vermeldingen van lenen waarover onzekerheid bestond.¹⁰¹

Van dit boek zou er bovendien nog een verzorgde kopij in het Algemeen Rijksarchief te vinden zijn in een andere verzameling.¹⁰² Zie hier een fragment uit de citaten handelend over Zemst¹⁰³:

- *Godevaert Raes, bij coope, hout van heerlyckheyt tot Zempst gelegen te weten een bank met meier en schepenen met achttien mannen van leen daer toebehoren met eene chijnse jaerlyckx weert synde 23 ponden 5 schellingen...* Godevaert Raes leefde rond 1418.
- *Vrouwe Goedele Raes, Godevaerts dochter bij coope;*
- *Godevaert Vilain, Janssone, ridder, bij dood van Goedele Raes, zijn moeder, op 1-9-1450.*
- Vanaf 27-2-1481 (datum van dood van Godevaert Vilain) ging het leen over naar het godshuis van Oliveten, doch de heren bleven en handelden in de naam van het godshuis; *Joannes Van Steene, bij doode van Heer Godevaert Vilain, ridder, uyt crachte van syn testament;*
- *Hendrik De Vlieger (25-6-1528), bij dood van Joannis Van Steene;*
- *Philips Schooffs, wettelycke soon here Philips, ridder, bij doode van Henrick De Vlieger tot behoef des godshuis (27-1-1545).*

---

¹⁰⁰A.R.A.B., *Leenhof van Brabant*, 4, (I 007/4)

¹⁰¹L. GALESLOOT. *Inventaire de la Cour Féodale de Brabant*. Dl. 1, Brussel, 1870, p. 4.

¹⁰²A.R.A.B., *Rekenkamer*, 543 (I 001/543).

¹⁰³Eerst volgt een vermelding van de bezitters Antoing, d'Enghien en Van Heyenbeke.

Vanaf 1481 spreekt men dus van de heerlijkheid van Oliveten.¹⁰⁴ In het begin van de zeventiende eeuw werd een *Memorie van gerechticheyt die het Goidtshuys van Oliveten is hebbende binnen Sempst* opgesteld. Hierbij ziet men weer exact dezelfde rechten als uit het document 1293 weerkeren.¹⁰⁵

---

¹⁰⁴Het is deze schepenbank die door mij het best bestudeerd kon worden daar zijn archief te Mechelen berust. Het archief van de beide andere schepenbanken zou te vinden kunnen zijn in het Algemeen Rijksarchief te Brussel. Ik heb er spijtig genoeg geen ervaring mee.

¹⁰⁵Zie bijlage 3.

De periode 1400-1440.

In de 15de eeuw was Zemst een plaats waar belangrijke personen uit het Brabantse kwamen onderhandelen met evenzeer hooggeplaatsten uit Mechelen. Afgevaardigden uit Leuven werden dikwijls op zending gestuurd om te onderhandelen en werden hiervoor vergoed op twee manieren: ofwel werden ze betaald naar binnenlands of buitenlands tarief. Het buitenlands tarief werd toegepast wanneer ze zich begaven naar Vlaanderen, Holland, Duitsland of Mechelen. Het binnenlands tarief was geldig wanneer ze zich naar het noorden verplaatsten tot bezuiden het gebied Rupel-Dijle-Demer zelf. Doch wat zien we: ook lieden die zich naar Zemst begaven kregen een *porcie van buten lands*, een terugbetaling naar buitenlands tarief. Zemst werd dus tot het buitenland gerekend. Dit is op zijn minst eigenaardig te noemen.

Zemst was ook een onderhandelingsplaats. Op 31 juli 1411 begaven vertegenwoordigers van Leuven en Brussel met de drossaard van Brabant zich naar hier om er te onderhandelen met afgevaardigden van Mechelen over de in beslagneming van goederen, toebehorend aan de Brusselaars en de Leuvenaars, door de Mechelaars.¹⁰⁶

Laten we niet na tenslotte nog even te vermelden dat Zemst voor een deel, het zuidwesten, op bestuurlijk gebied 15de eeuw in het kwartier Grimbergen was begrepen.¹⁰⁷ De heer van dit deel was Philips de Glymes. Naar deze familie is het huidige wapenschild van Zemst gekozen, terwijl het eigenlijke centrum van Zemst, met tal van omstreken, ook te Weerde en Epegem, onder de heerlijkheid Van Asse-Antoing-Edingen-Van Heyenbeke-Raes-Vilain-Godshuis van Oliveten viel. Dit werd later in de 16de eeuw het zogenaamde *territoire van Oliveten* genoemd.

Rond 1440 had Zemst nog steeds de eer drie schepenbanken te bezitten - dit zou zo blijven tot in 1796 - : *...Inde bancke van Zempse soo sijn drie heren te weten onsen genaen heere den hertoge van Brabant, joncker Philips [Glymes] voorschreven ende heer Jan Vilain die elck daer hebben een volle banck van meyer, schepenen oft lathen*. Philips de Glymes had een meier met 7 laten. *Daertmee hij heeft (heft) syn besindere eerde...* Hij bezat de hoge, middenste en lage rechtsmacht. Aan het einde van de 16de eeuw bezat het godshuis van Oliveten te Zemst, Weerde en Epegem en *daer omtrent* de lage rechtsmacht, uitgeoefend met een schepenbank met meier en schepenen en 18 leenmannen.

---

¹⁰⁶S.A.L., 5015, f° 145v°-146v°; A. UYTTEBROECK. *Le gouvernement du duché de Brabant au bas moyen âge*. Pp. 17-18.

¹⁰⁷C. THEYS. *Geschiedenis van Kapelle-op-den-Bos*. Brussel, Geschied- en Oudheidkundig genootschap van Vlaams-Brabant, 1953, p. 107.

Conclusie

Wellicht is het nu de tijd om een kleine conclusie te trekken op basis van onze twee charters. Vóór 1293 en zeker in 1283 bestond er te Zemst slechts één schepenbank: deze van Hendrik Van Asse. Op 11 juni 1293 werd de rechtsmacht in twee gesplitst. Geeraard van Aa kreeg de hoge rechtsmacht. Deze schepenbank evolueerde later tot de zogenaamde schepenbank van de heren van Grimbergen. Op 11 juni 1293 is er van Hendrik van Asse geen sprake meer, hij is zonder meer overleden, hoewel zijn zegel nog gebruikt werd in 1298. Zijn vrouw Vermachtelt wordt nog wel vermeld, waarschijnlijk is ze oud. Haar schepenbank heeft lagere rechtsmacht, doch haalt financieel de bovenhand en bestuurt Zemst van dichtbij, hoewel deze van Geeraard van Aa er een vierde van de boeten heft. De schepenbank van Aa of later deze van de heren van Grimbergen kwam slechts te Zemst tussen voor ernstige gevallen. Zij bestuurde Zemst vanop afstand. De echte, te Zemst zetelende schepenbank, was deze van Hendrik Van Asse later evoluerend tot deze van Oliveten. Een derde jurisdictie, deze van de hertogen, is slechts van toepassing op gebied van transportmiddelen doorheen Zemst, zoals de Steenweg en de Zenne. Later namen haar bevoegdheden en toe. Haar bezittingen kunnen natuurlijk reeds van oudere datum zijn.

Bijlage 1: Scheijdinge en deijlinge van Zemst anno 1293

1. WIJ JAN VAN RODE HEERE VAN
2. INGELMUNSTER ENDE GEERAERT
3. HEERE VAN RODE ENDE VAN MELLE
4. RIDDERE SEGGHEREN ENDE VRIENDELIKE
5. EFFENEREN TUSSCHEN MIN
6. VROUWE VERMACHTELTEN VRAUWE
7. VAN BUGGENHOUT ENDE
8. MINE VRAUWE VERLISEBETTEN
9. HAERE DOCHTERE JOUFFVROUWE
10. VAN ANTHONIE ENDE MYN HEERE
11. HUYGEN VAN ANTHONIE HAEREN
12. WETTIGHEN MAN PARTYE ANE
13. ENE SIE ENDE MIN
14. HEER GEERAERT VAN AA
15. HEERE VAN GRIMBERGHEN PARTYE
16. AENDANDERE ZYDEN ALSE VAN
17. GHEMEYNE GOEDEN VAN SEMPSE
18. ENDE VAN BUGGENHOUDT ALSOO
19. VANDE TWISTE VAN LANSCHAPPE
20. VANDE VOORSCHREVEN GUEDEN
21. MAECKENDE CONDT ALLEN DEN
22. GENEN DIE DESE LETTEREN SULLEN SIEN OFT
23. HOOREN LESEN DAT WY ONSE
24. SEGGEN NAEBESOECK DAT WY GEHOUDE
25. HEBBEN DAT DAER OP GEDAEN WAS
26. SEGGEN INDER MANIEREN DAT HIER
27. NAER VOLGHT DAT IS MYN
28. VRAUWE VERMACHTELT DIE VOORS
29. IS ENDE MYNE VRAUWE ELISEBETH
30. HAERE DOCHTERE ENDE MYN
31. HEER HUGO HAEREN MAN WETTIGE
32. HOIRE SULLEN HEBBEN TE SEMSCHE
33. OPT GHEMEYNE GOET BEDRYVEN
34. ENDE DOEN BEDRYVEN MET HAEREN
35. CNAEPE MET HAEREN SCHEPENEN
36. ENDE METTEN WET ALLE DE
37. MESDADEN DIE VALLEN OFT
38. VALLEN MOGEN BININDER PROCHIE
39. VAN SEMPSE SONDER DE HOOGHE
40. RECHTEN ENDE ALLE DE MESDADEN
41. DIE GHEWIST WORDEN OFT
42. GHEGROET MET SCHEPENEN
43. DAERAFF MOET MYN VRAUWE

44. GHEVEN MYN HEEREN GEERAERT
45. OFT ZYNEN HOIR TFIERDENDEEL
46. ENDE DIE DRYE DEELEN BLYVEN
47. HAERE SELVEN VRYLYCK &
48. HAEREN HOIR VOORT ALLE DE
49. MESDADEN DIE TE WILLEN
50. STAEN DIE MOET MEN TEGHEN
51. MINE VRAUWE TEGHENS
52. HAEREN HOIR VERDINGHEN ENDE
53. DAERAFF SYNSE SCHULDICH TE
54. NEMENE REDELYCK DINCK
55. ENDE DAERAFF IS SCHULDICH TE
56. HEBBENE MYN HEERE GEERAERT
57. TFIERDENDEEL GHELYCK DEN ANDEREN
58. ENDE OVER HET VERDINGHEN
59. ENDE HEEFT MYN VOORSCHREVEN
60. VRAUWE NOCH HAER HOIRS NINENE
61. TE ROEPENE ZY EN WILLENT
62. DOEN NOCH EN MACH NIMAN COMEN
63. SY EN SY VAN HAERE HALVEN
64. OFT HAER HOIR DAERTOEGHEROPEN
65. VOORT SEGGHEN WYE DAT DIE
66. HOOGGERECHTE SYNS MYNS HEER
67. GEERAERTS VAN AA ENDE SYN
68. HOIRS ENDE AL DAT VANDE
69. HOOGHE GHERECHTE VALLET OFT
70. VALLEN MACH IN DIEN PROCHIE
71. VAN SEMPSE ENDE AL DAT MEN
72. NAER DUSAGE VAN BRABANDT ENDE
73. NAER RECHT TE HOOGHENGGERECHTE
74. TRECKEN MACH DIT ES TE
75. VERSTAENE WAER DAT SAECKE
76. DAT IMYN VERBOIDEN INDE PROCHIE
77. VAN SEMPSE DAER MYN HEERE
78. GEERAERT DE HOOGHERECHTEN ¹⁰⁸ BEHOORDE
79. HADT HY GOET BINNEN DYEN VOORS
80. HERSCHAPPE DAT ES MYNS HEER
81. GEERAERTS GHEHELICKE ENDE ALWAERT
82. OOCK DAT SAECKE DAT MEN
83. DIE GOEDT HADDE BINNEN DER
84. PROCHIE VAN SEMPSE ENDE
85. ALDAER MYN HEERE GEERAERT

---

¹⁰⁸in de marge staat nog volgende tekst: A HEEFT SYN LYFF OFT ZYN WET OFT EENIGHE STUCKEN DADE DAT DEN HOOGEGHERECHTE

86. THOOGHE HEEFT SYN LYFF BUERDE
87. BUYTEN DYEN VOORS HERSCHAPPE
88. VAN SEMPSE ENDE MYN
89. HEER GEERAERT DIE NYET
90. GECRIGHEN EN MOCHTE NOCH
91. EN CONSTE LEVENDE OFT
92. DOOT ENDE HIER NYET OVER EN
93. RECHTE HADT HY DUET BINNEN
94. DEN GEMEYNEN HERSCHAPPE SOO
95. SOUDE MYN VROUWE ENDE HAIR
96. HOIRS HEBBEN DIE DRYE DEEL VAN
97. DYEN GUEDE ENDE GEVEN MYN
98. HEER GEERAERT ENDE ZYN HOIR
99. TFIERDENDEEL HEVET HY HUSE BINNEN
100. DIEN HERSCHAPPE DAT GAET AEN
101. MYN HEERE GEERAERT ALLEENE
102. GHELYCK DEN HOOGHE GHERECHTE
103. ZYNEN WILLE MEDE TE DOEN
104. VOIRT VANDEN TWISTE VAN
105. BUGGENHOUDT OFT MYN HEER
106. GEERAERT VAN AA MOCHTE
107. DINGHEN VAN ZYNEN ZONDERLINGE
108. GUEDE MANEN ENDE WAERHENDE
109. DOEN OPT KERCKHOFF VAN BUGGENHOUDT
110. ENDE OP DIE PLAETSE VOOR DYEN
111. KERCKHOFF SOO SEGGHEN WY
112. DAT MYNE VOORSCHREVEN HEER
113. GEERAERT VAN AA DINGHEN
114. MANEN ENDE WAERHENDE
115. DOCH MACH OP DYEN VOORSCHREVENEN
116. KERCKHOFF ENDE OP DIE VOORS
117. PLAETSE NAEBESUCH DAT WY
118. VERHOORT HEBBEN VOORTS SEGGHEN
119. WY DAT ALLE DIE STUCKEN DIE
120. VORELCKENDEN ZYN ENDE VOORE
121. GHEDAEN VAN DYEN VOORS
122. GUEDE TEGHEN WYEN DATSE
123. GHEEFTET ZYN VERDINCK
124. ZYN OFT GHEDAEN TOT OPDEN DACH
125. VAN HEDEN DAT ZY GHESTAEDE
126. BLYVEN DIT SEGGHEN DAT SEGGE
127. WY TE HOUDEN DEN PARTYEN OPDE
128. PAINE VAN VYFFHONDERT
129. PONDEN PARISISEN DIE ENE HELLICHT
130. THOS HEREN BEHOEFF VAN DE LANDE

131. ENDE DANDERE HELLICH TEN PARTYEN
132. BEHOEFT DIE TSEGGHEN WEL
133. SCULDEN ENDE AL VOOR DE
134. PAINE VERBOTH VAN DYEN PARTYEN
135. NOCHTAN WILLEN WY DAT SEGGHEN
136. GOET BLYVE ENDE GHESTAED
137. ENDE IN DEILINGHENDE VAN
138. AL DESE VOORSCHREVEN STUCKEN
139. ENDE OM DAT WY WILLEN DAT
140. ZY GOET BLYVEN ENDE GHESTAED
141. HEBBEN WY AEN DESE LETTEREN
142. PRISE PROPRE ZEGHELE GHEHANGEN
143. ENDE WY VERMACHTELT VOORS
144. VROUWE VAN BUGGENHOUDT
145. ENDE VERLISEBETH JOUFFVR
146. VAN ANTHONIE HAERE DOCHTER
147. ENDE MYN HEER HUGO VAN
148. ANTHONIE HEUR MAN & WY
149. GEERAERT VAN AA WELLECOREN
150. ENDE GHELOVE DIT VOORSCHREVEN
151. SEGGHEN EEUWELYCK BY ONSEN
152. PROPREN WILLE ENDE SONDER
153. BEDWANCK VASTE PAISENWELYCK
154. ENDE VASTELYCKE TE HOUDENE
155. OP DE VOORSCHREVEN PAINE GHELYCK
156. DAT VOOR VERCLAERT ENDE
157. BESCHREVEN IS ENDE BIDDEN
158. VOORT EN EDELEN MAN ENDE EN
159. HOOGHEN ONSEN HEERE MYN HEERE
160. JOANNE BYDEN GRATIEN ONS HEEREN
161. HERTOGE VAN BRABANDT LOTRYCK
162. ENDE VAN LIMBORCH DAT HY
163. ONS DIT VOORSCHREVEN SEGGHEN
164. GHELYCK DAT GHESEEGHT IS &
165. IN DESEN CHARTRE BESCHREVEN MET
166. ONS ENDE MET ONSEN GOEDEN ENDE
167. OP DE PAINE OCHTE WIRE HET
168. GELUGINGHEN IN IET OFT IN AL
169. VASTE DOCH HOUDEN ENDE
170. WY JAN BY DEN GRATIEN ONS HEER
171. HERTOGHE VAN BRABANDT LOTRYCK
172. ENDE LIMBORCH ONS DIE BEDE
173. VAN BEYDE DES PARTYEN GELOVEN
174. WY ALS HEERE DIT VOORSCHR
175. SEGGHEN TE DOEN HOUDEN GHEL

176. DAT WAERE GESCHEYT IS &
177. IN DESEN CHARTRE BESCHREVEN
178. ENDE IN OORCONSCHAPPE VAN DES
179. VOORSCHREVEN STUCKEN WEL
180. TE DOEN HOUDEN HEBBEN WY
181. ONSEN ZEGHELE GHEHANGEN
182. AEN DESE CHARTRE MET DEN
183. ZEGHEREN ZEGHELE MYNS HEER
184. JANS VAN RODE ENDE MYNS
185. HEER GEERAERTS VAN RODE
186. & MET DEN PARTYEN SEGELE
187. DIT SEGGHEN WAS GHESEYT
188. ENDE GHDAEN INT JAER ONS
189. HEERE DUYSENT TWEEHONDERT
190. ENDE DRIENTNEGENTICH IN
191. BARNABAS DAEGE APOSTELS &
192. WAEREN VUYTHANGHENDE SEVEN
193. SEGHELEN MET DOBBELEN STEERTEN
194. ONDER STONT GHECOLLATIONEERT ZYN
195. ORIGINAL VAN DATE BESEGHELT ALS
196. BOVEN IS DESE COPIJE DAER MEDE
197. CONCORDERENDE BY NOTARIS INDEN
198. RAEDE VAN BRABANDT GEADMITTEERT
199. QOUD ATTESTOR ONDERTEECKENT MR.
200. QUYSTHOUDT NOTARIS PUBLICQ

Bijlage 2: Translaet van charter betreffende Zemst uit 1301

1. AEN ALLE DEGHENEN DIE DESEN TEGUWOORDIGHE BRIEVEN SULLEN SIEN
2. WIJ JAN DOOR DE GRATIE GODTS HERTOGHE VAN LOTRIJCK
3. VAN BRABANT ENDE VAN LIMBOURG ZAL HUGO DANTOINGUE
4. HEERE ENDE ELISABETH SYNE HUYSVR[OUWE] VROUWE VAN BUGHENHOUT
5. DOEN TE WETEN DAT OP ALLE GESCHILLEN ENDE EXTENTIEN DIE WELCKE
6. HEBBEN GEWEEST TUSSCHEN ONS JAN HERTOG VOORGEN[OEMD] VAN
7. TEENDER ZEYDE HUGO ENDE ELISABETH HEERE ENDE VROUWE VAN
8. BUGGENHOUT VAN D'ANDER ZEYDE VAN ONS GERECHTINGE
9. TOT ZEMPSE TOT OP HEDEN [.] WIJ SIJN V[ER]ACCORDEERT IN DESEN MANIEREN
10. ALS HIERNAER GESCHREVEN [.] T'IS TE WETEN DAT WIJ JAN
11. HERTOG VOORGESEYT ENDE ONSE HOIREN MOETEN HEBBEN ALLE GERECHTINGE
12. TUSSCHEN DE BRUGGE GENAEMPT BOOSBRUGGE ENDE T'HUYS VAN
13. SIECKELIEDEN NAER EPPEGEM OPDEN STEENWECH ENDE WY
14. HUGO ENDE ELISABETH HEERE ENDE VROUWE VAN BUGGENHOUT
15. MOETEN HEBBEN VRIJ VAN TOLL ALLE DEGHENE DIE WOENEN
16. EN SULLEN WOENEN LIJFFVAST OP ONSEN TSY LUIJDEN DIE
17. MEN NOEMPT VOCHTLIEDE OFT ANDERE [.] OOCK DAT DEN HEER
18. HERTOGH NIJET EN SAL MOGHEN NEMEN EENIGHE LASTEN VAN
19. HUN VUIJTGENOMEN DES STE PEETERS MANNEN DIE SIMPELS BLIJVEN
20. AEN MIJN HEERE DEN HERTOGH VERBEUREN WIJ HERTOGH VOORS
21. EN SULLEN NIJET HEBBEN EENICH GEVOLGH OPDE GOEDEN VAN HEERE HUGO
22. ENDE VROUWE ELISABETH VOORGENAEMPT VAN LUIJDEN DIEMEN
23. NAEMPT VOCHTLIEDE [.] MAER HADDEN SY MISDAEN OP DEN ONSE
24. ALEER SY OVERLIEPEN OP DEN HEERE HUGO ENDE VROUWE ELISABETH
25. VOORGESEYD
26. SOO SULLEN SIJ DIE BETERNISSE DOEN VAN DAT LEIJT AEN ONS [.] ENDE
27. NAER SULLEN DIE HEERE HUGO ENDE VROUWE ELISABETH
28. MET HUN VOORTSVAEREN ZELS ALS HUN ANDERE LUYDEN NAER PAYERINGE
29. ENDE DREIJGEMENTEN VAN WAUTIER DE BERCKST EN JEHAN
30. DELEHEIJKEN SULLEN HEBBEN MIJN HEERE HUGO ENDE
31. VROUWE ELISABETH ET HEUR SUCCESSEUREN VOORSEYDT DE
32. HELLICHT VAN ALLE JUSTICIEN DIJEN SULLEN VALLEN SY
33. SULCKER VUEGEN ALS SY HEBBEN HEUR GERECHTINGEN OP HEUR
34. ANDERE LUIJDEN [.] ENDE OM DAT WIJ WILLEN DAT DESE
35. DINGHEN BLIJVEN VAST ENDE GESTADICH INDER EEUWICHELEN,

36. HEBBEN WIJ DESE BRIEVEN GESEGELT MET ONSEN EIJGHEN
37. SEGHEL, SCHEPENEN TOT BRUESSELE DEYNDAEGHT NAER
38. D'OCTAVE VAN STE SPEETER ENDE STE S'SAVEL APOSTELEN,
39. INDEN JAER VAN GRATIE DUIJSENT DRYHONDERT EEN,
40. HAC SALVO MELIORI JUDICIO

Bijlage 3: Memorie van gerechtigheyt die het Goidtshuys van Oliveten is hebbende binnen Sempst.

Ierst heeft het Goidtshuys voorschreven trecht van meyer ende schepenen

Den tweeden hebben alsnoch het bedrieff ende doen bedrieffven metten voors hunnen meyer ende schepenen

Dat es dat die van Oliveten met hunnen meijer ende schepenen moeghen doen beleyde opde gronden van erven opde panden ende goeden chijs ruerich aen Oliveten tot vuytwinninghe perpetuel des selve

Dat die van Oliveten moegen doen kerckgeboden daer hunnen meijer off eende preter die de heeren proviseurs neffens den meyer van Oliveten het bedrieff ende doen bedrieffen nyet en can geexerseert worden

oijck hebben die van Oliveten van allen ouden tijden getrocken van vercochte goeden cheys eueich aen die van Oliveten ontfangen voor pontgelt den thienden penninck daer aff geven een eerst vierde paert aende heere baron van Grimberghe¹⁰⁹

Ende van gelycken werden alsulcke goyen ende ewen gegoyen en geerfft voordien meyer ende schepenen van Oliveten mett exclusie vande heere Barrons van Grimbergen meyers ende schepenen

Allen civile saecken cheys ruerich aen Oliveten moeten bedinckt worden voordien meyer ende schepenen van Oliveten tot exclusie als voere

Alle civile ceuren moeten gecomposeert worden bij partijen tegen den meyer van Oliveten met exclusie als vore midts gevende den heere Baron daeraff een vierde paert

Oijck warachtich dat die van Oliveten hebben confiscatie van delinquanten smaeckende crime bij soo verre de heere Baron daer over gheeve justicie en consten off en hadden gedaen ende nijet doen en const mits gevende daer aff den heere Baron een vierde paert

Dat die van Oliveten hebben trecht met hunnen meyer ende schepenen te beleyden beneffens den heere Baron ende den meyer ende schepene van syn mat. sheerenstraete voor eygen goyen, ende andere cheys goyen van andere smaelrechteren in Sempst ende Weerde, endeboven dyen privatelyck recht van beleyden voorde cheys goyen van Oliveten tot exclusie van alle anderen

Van gelycken van schaede die yemants beesten hadden gedaen vrye ende opt gemyen goet, dat die schaede aff den kere daeraff verbeurt worde gedeylt in drye deelen, sijn mat. Grimbergen ende Oliveten elck een derde paert, dat sulcx bij ander rekeningen ende gebruyckt worde bevonden

---

¹⁰⁹ Bemerk dat hetzelfde vierde paert van 1293 terugkeert.

Dat die van Oliveten hebben eerst van voornangsen van planten oversprongen van huysen gracht van minderen off meerderen leen te stecken als anderssins vuyt geven op cheys van respecte van hunne cheys goeden souden eenigh pondcadicke met exclusie van heere Baron

Dat die van Oliveten van allen ouden tijde tsedert t jaer twelffhondert drijentnegentich hebben vuytgerings van voornagen gegeven ende geconsenteert te mogen platsen grachten te weyden off minderen leen ende erve vuyten straete te strecken ende graven sonder ijemants teghen seggen

Dat het stuck lants geheeten het oude hoff groot vier bunderen Oliveten alleen competeert mette plantagie det daer voere staende als... heerstraet sijnde daer de plantagie es staende

Dat de selve boomen als eyck vant bosch aldaer tegen over Oliveten is toecomende sijn bet land anno vyffthien hondert drijenveertich

Dat die van Oliveten tsedert altyt sijn geweest in possessie...¹¹⁰

---

¹¹⁰Het vervolg van deze tekst is in de archieven verloren gegaan.

P E R S

Tweede aktiviteit

voor **Wielewaal afdeling
Zemst op 1 oktober.**

Na het overweldigende sukses van de eerste activiteit van deze nog jonge Wielewaalafdeling wordt nu het Rijksdomein te Hofstade bezocht, waar de aandacht vooral zal uitgaan naar de geheimzinnige wereld van de paddestoelen.

Leider van deze wandeling is Willy Van de Put. Hij is een echte specialist in het herkennen en determineren van de verschillende soorten paddestoelen die in dit gebied voorkomen. De namen van een aantal van deze paddestoelen verwijzen naar de heksen- en ridderwereld waarmee deze planten vroeger geassocieerd werden; heksenkring, zwavelkop en satansboleet,...

De leken op dit vlak mogen zich echter niet laten afschrikken door de kennis van Willy Van de Put want hij weet ook beginners te boeien. De wandeling staat voor iedereen open. Ook gezinnen met kinderen en wandelwagens zijn van harte welkom.

Bij slecht weer zijn laarzen nuttig.

Het vertrek is voorzien om 9 uur bij de ingang langs de Tervuursesteenweg vlakbij de spoorweg te Hofstade.

Het einde is voorzien rond de middag.

Contactadres:
Gunter Ceuppens
Schoolstraat 45
1980 ZEMST
Tel. 015/61.53.71

019 28-9-95 (M39)

Het Zemstplatform organiseert haar vijfde seizoen Klaptafels!

Na vier succesvolle seizoenen is het misschien overbodig om de Klaptafel als dusdanig nog voor te stellen. Maar toch... Nog voor november 1991 waren er in Zemst verschillende verenigingen die zich zorgen maakte om de democratie. Enkele van deze verenigingen besloten om samen een platform te organiseren waarop de ganse bevolking van Zemst zich zou kunnen uitspreken over onderwerpen die de aktualiteit ons aanbood. De achterliggende filosofie was dat mensen niet meer met elkaar discussiëren en daardoor elkaars ideeën niet meer kennen. Wat men kent kan men begrijpen, wat men niet kent veroorzaakt angst. Het inzicht in zijn medemensen maakt plaats voor begrip en verdraagzaamheid. Een volgende stap zou dan de daadwerkelijke solidariteit kunnen zijn.

Een ander aspect om de Klaptafel te organiseren was de wens om mee te werken aan de vorming van een echte fusiegemeente. Wat ook de achterliggende drijfveren waren om de fusie van gemeenten door te voeren zoals ze zijn doorgevoerd willen we in het midden laten. Een feit is dat Zemst uit vijf deelgemeenten bestaat en dat de inwoners elk binnen hun deelgemeente en binnen hun vereniging weinig contact en/of interesse hebben met de inwoners van de andere deelge-

meenten. De fusie is hun opgelegd en aan hun belangstelling voorbijgegaan.

Praktisch wordt er op elke eerste zondag van de maand, vanaf oktober, een Klaptafel georganiseerd. Deze gaat door in de cafetaria van de Schranshoeve te Eppegem. Het onderwerp wordt via affiches en dankzij de goede samenwerking met de lokale pers meege-deeld. Op zondag, om 11 u, wordt het onderwerp ingeleid en wordt de deskundige voorgesteld. Deze deskundige wordt uitgenodigd om het gesprek het nodige niveau te geven en om de informatie te verschaffen die wij leken niet kennen.

Onder de leiding van een gesprekspartner wordt er gediscussieerd met alle aanwezigen tot er noodgedwongen een punt moet worden achter gezet rond 13 u.

Een evaluatie na 36 Klaptafels en 36 verschillende onderwerpen zou kunnen zijn dat na de discussie niet iedereen zijn standpunt heeft aangepast, maar dat er met meer begrip voor elkaar uit elkaar wordt gegaan. Dit is dan onze kleine bijdrage aan de zorg om democratie, verdraagzaamheid en solidariteit.

Het Zemstplatform bestaat uit: De Banier, De Klepperman, Het Humanistisch Verbond Zemst en de Oudervereniging Voor de Moraal Zemst. Het Zemstplatform staat open voor elke vereniging die samen in een open geest en zonder dwingende beperkingen wenst mee te werken aan de organisatie van deze Klaptafels.

Voor meer inlichtingen bel:
015/61.31.10.
Het Zemstplatform
p/a Stwg. op Zemstbos 7
1980 Zemst. (M37)

Centraalblad 21-9-95

Genealogische dagen

**Zaterdag 28 en
zondag 29 oktober 1995
telkens van 10 tot 18 uur.**

De Vlaamse Vereniging voor Familiekunde, afdelingen Leuven en Mechelen verlenen hun medewerking aan dit evenement en gebruiken diverse computer-systemen voor demonstraties op het gebied van de genealogie.

Een info-stand V.V.F.-nationaal met kopieermachine staat ter beschikking. Verschillende klappers op de parochieregisters uit de regio Leuven tot

Mechelen kunnen ingekeken worden. Ook de eigen uitgaven van V.V.F.-Mechelen zijn ter inzage.

De leden genealogen van de heemkundige kring «De Sems» stellen hun materiaal ter beschikking van het publiek. Een leestoestel met microfilms van Groot-Zemst biedt eveneens een unieke kans aan de zoekers.

Mevr. Nicole Vanden Borre van V.V.F. Leuven zal de stamboom van de familie Van Leemputte tentoonstellen. Ook andere personen stellen hun opzoekingen inzake familiegeschiedenis voor.

Meer inlichtingen bij mevr. Elisa Deboeck

Zingen voor Sint-Maarten

Weerde — In Weerde leeft nog een afwijkende traditie ten opzichte van de andere fusiedorpen van Zemst. Jaarlijks wordt er nog door de kinderen Sint-Maarten gezongen en dat gebruik is al zo oud als de straat. Wellicht is het ontstaan uit de verering van de parochieheilige Sint-Martinus.

Op zaterdag 11 november trekken de kinderen in groepjes langs de woningen. Ze zingen er hun liedjes en krijgen als tegenprestatie snoep

of geld. Dezelfde dag nodigt de Bond Van Grote en Jonge Gezinnen de zangertjes 's namiddags uit in Ons Huis voor een lekkere pannekoek. Ook daarvoor moet er een liedje gezongen worden.

Aan de zangertjes wordt ook gevraagd een klein deeltje van hun inkomsten voor een project af te staan. De Bond wil met die educatieve bijdrage de kinderen ook wat sociaal oriënteren in een maatschappij die steeds meer op 'ik' afgestemd is.

Belleman 12/10/95

8 V.M 3/11/95

Met dertien op groepsexpo

Dertien kunstenaars van Ter Zenne exposeerden hun werken voor het publiek te Weerde.

Foto: M...

Weerde

Dertien kunstenaars van Kunstkring Ter Zenne hebben zaterdag en zondag hun elfde groepstentoonstelling ingeleurd. Zij deden dat traditioneel in hun vertrouwde expozaal Alcazar te Weerde.

Het naar buiten treden van de dertien kunstenaars werd door de Zemstse heemkringvoorzitter Norbert Van Eycken ingeleid. Zowel de invalshoek van de heemkundigen als deze van de kunstenaars vertonen immers raakpunten. Beiden hebben ze oog voor het landschappelijk schoon, een schilderachtig dorpsbeeld, een pittoresk straatje, markante figuren uit de dorpsgeschiedenis...

De Zemse-voorzitter stelde "een schilderij aanvankelijk te ervaren als een kijkgenoege; een boeiend spel van lijnen en kleuren, al dan niet met herkenbare gegevens. Het peilen naar de diepere achtergrond, de ziel van een kunstwerk en de link tussen werk en realisme is een ander boeiend facet van het zien. Kunstenaars beoefenen hun creativiteit vaak binnenskamers en erg bescheiden. Ze verdienen kansen en aanmoediging om met hun werken naar buiten te treden en moeten aangemoedigd worden om er mee door te gaan".

Op de elfde groepstentoonstelling van Ter Zenne werd een ruim aanbod aan olieverfschilderijen opgehangen door Fons Colebrants, Odile De Block, Jan De Leeuw, Virginie Hoeckx, Took, Werner Van Mullem en Marie-Louise Van Steenwinckel. Het was er in veelheid in verscheidenheid. Sommige schilders pakken uit met felle kleuren en hard lijnenspel, anderen zoeken de zachtere pasteltinten en het wazig-dromerige.

Magda Adriaens legt veel creativiteit in mooie handgemaakte wenskaarten en juwelen met een sterk persoonlijk tintje. Louise Danckers uit zich in aquarellen, Jan Huyghe tekent in pastel en schildert in olieverf terwijl Mieke Tambuyzer zowel met houtskool als waskrijt en olieverf overweg kan. Marie Vandercruys brengt kleurrijke motieven op zijde en werkt ook met pastel en Tine De Leeuw -jongste onder de exposanten- hing de resultaten van een eerste tekenstudie op.

Genealogie in stadsarchief

G.V.M.
15/11/95

Mechelen — Sinds kort kunnen genealogen in het Mechels stadsarchief een home page op Internet raadplegen, die handelt over de meest courante genealogische bronnen. Het stadsarchief heeft als eerste archief in België een dergelijke aanbieding opgezet, op initiatief van zijn medewerker Marc Alcide. Zelfs in Nederland, dat op het gebied van moderne technologie ver vooruitstaat op België, wordt deze dienst enkel aangeboden in het rijksarchief van Zwolle.

De hoofdpagina van het aanbod voor genealogen in Mechelen bestaat uit een opsomming van relevante informatie over het stadsarchief en een inhoudsopgave, die verwijst naar interessante bron-

nen. Deze bronnen —zoals burgerlijke stand, iconografie, belastingen op de huizen, een aantal registers en enkele fondsen— worden op hun eigen pagina kort beschreven.

Vooral de pagina 'belastingen op de huizen' is erg interessant. Internet is het eerste medium dat er een klaar beeld van geeft.

De hoofdpagina verwijst verder naar een meer algemene pagina over Mechelen, die een kort historisch overzicht geeft van de stad. Deze pagina verwijst verder naar een opsomming van meer dan duizend artikelstitels over de geschiedenis van de stad en een beschrijving van het stadswapen. Meer info bij Marc Alcide, 015/20.62.78.

G.V.M. 15/11/95

Geen gemakkelijke taak

Mark De Proost wil hernieuwde en dynamische cultuurraad

Mark De Proost is de nieuwe voorzitter van de Zemstse cultuurraad. Samen met een nieuwe bestuursploeg krijgt hij de taak de sluimerende werking van de raad opnieuw aan te blazen. Dat is geen gemakkelijke opdracht. In een voorbije legislatuur bleek al dat mensen uit het verenigingsleven wel energie kunnen opbrengen voor de eigen werking maar dat slechts weinigen warm lopen voor de overkoepelende initiatieven van de raad. De gewezen acteur, regisseur en voorzitter van de Eppegemse toneelkring Streven krijgt dan ook een regie-opdracht die zich als niet gemakkelijk aankondigt.

Zemst

Van onze medewerker
Juliaan Defeebeek

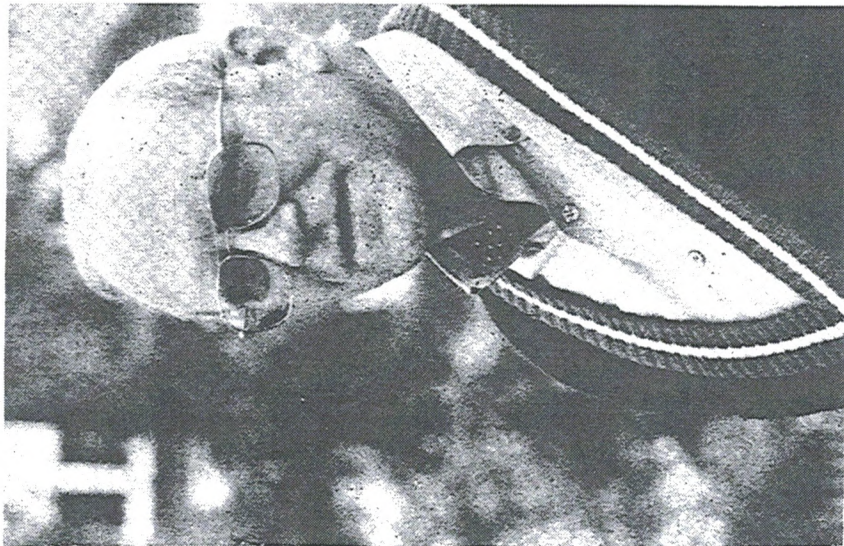
In de historie van de Zemstse cultuurraad is Mark De Proost de derde voorzitter. Re-naat Van Vlasselaer en Raf Bonte hadden de leiding vroeger al in handen. In een recent verleden was Mark De Proost nog voorzitter van Streven. De Proost zou wel zijn kring in de cultuurraad vertegenwoordigen en kreeg meteen een nieuwe uitdaging aangereikt. De algemene vergadering koos hem tot voorzitter.

"Er rest maar weinig positiefs om naar terug te grijpen. De werking ging de voorbije jaren helemaal de mist in. De nieuwe ploeg die aantreedt lijkt mij wel gemotiveerd om er wat van te maken. Er is een ruime vertegenwoordiging uit

de verenigingen en er zitten ook enkele 'individuele' in de raad, die tot een objectieve werking zeker kunnen bijdragen. De cultuurraadswerking moet een groepsproces zijn, waar ideeën groeien, waar ruimere initiatieven vorm krijgen, waar de verenigingen zich gesteund voelen en daardoor een respons op gang brengen", aldus De Proost.

Twee prioriteiten krijgt de raad uit een vorige erfenis opgedrongen: het herzien van de aanvaardingsprocedure en de subsidieregeling uit de gemeentepot. Beide gevoelige materies zullen, waar het kan, snel bijgestuurd worden.

Mark De Proost vindt de gemeentelijke investeringen voor cultuur sterk in contrast staan met de sportpromotie. "De sociaal culturele rol van de verenigingen ligt in onze dorpen waar er kleinschalig gewerkt wordt. Cultuur kan zeer heilzaam zijn voor een gemeenschap. Daar is dus ook

Mark De Proost:

▷ Foto: MDE

een polyvalente basisinfrastructuur voor nodig, waarvoor de gemeente moet zorgen. Door gebrek aan dynamiek van de cultuurraad waren de jongste 11-julivieringen ondermaats. De manifestatie moet worden".

E.V.M

Vrijdag 1 december 1995

Kerstwagenspelen met Labyrint

Elewijt — Op zondag 17 december trekt in Elewijt een kar met paard rond, met daarop 11 acteurs van de plaatselijke toneelgroep Labyrint. De kar zal drie locaties aandoen, waarop telkens een ander kerstwagenspel gespeeld wordt. Op die wijze wil de Labyrintploeg per woongebied de kerstfeer vervroegd bij de mensen brengen én het jaarlijkse wagenspel op kerstavond, om 23.15 u., wat meer bekendheid geven.

Omdat die wagenspelen al vijftien jaar na elkaar plaatsvinden, wil de bestuursploeg een grootser evenement.

Daarom, naast het wagenspel op kerstavond aan de kerk, nog drie kerstwagenspelen — van ongeveer twintig minuten elk — op drie verschillende plaatsen. Net als het wagenspel op kerstavond worden de

drie opvoeringen opgeluisterd met live-muziek door muzikanten van Koep Mezon. De opgevoerde stukken zijn door een lid van de vereniging zelf geschreven en geschikt voor elk publiek.

Bij regenweer worden de wagenspelen binnen opgevoerd, daarvoor heeft de tooneelvereniging de locaties zo gekozen. Met de huiseigenaars van De Kazerne (Steedreef, 11 u.), hoeve De Swaen (Dynastiestraat, 14 u.) en Koffer (Tervuursesteenweg, 16 u.) werd overeengekomen dat de poorten van hun schuren openzwaaien als de eerste druppels vallen.

De opvoeringen zijn gratis voor iedereen, alleen het 'opwarmertje' wordt verkocht tegen 50 fr. per druppel. Meer informatie is te verkrijgen bij Ger De Broeck, Molenveld 15 in Elewijt, tel. 015/61.13.03.

Inhoud 10de jaargang.

Maart 1995 - Nummer 1

Voorwoord.	N. Van Eyken	Blz. 1
Aktiviteiten.		2
Tentoonstellingen.		3
Irrealisme.	J. Sinik	3
Katanga.	J. Sinik	4-5
Beeld van Zemst in 1686 volgens een rapport over de staten van goederen van Oliveten.	M. Alcide	6-16
De goedenissen van de schepenbank van Oliveten te Zemst.	M. Alcide	17-25
Hantwerckers, het meest voorkomende beroep te Weerde in 1702, volgens oude bevolkingslijsten.	M. Alcide	26-36
Genealogie van Pieter Jan le Page.	H. le Page	37-38
Tips.		38-48
Pers.		49-50

Juni 1995 - Nummer 2

Voorwoord.	S. Floridor	51
Aktiviteiten.		52
Tentoonstellingen.		53
Uitstappen.		54
Papier - Boeken - Boekdrukkunst - Boekbinden - Exlibris - Paper Art.	C. Vanderbeken	55-78
De 20ste penning van 1686.	K. Lemmens	79-80
Enige bedenkingen over Schiplaken en omgeving.	J. Uytterhoeven	81-83
Een herinnering aan wereldoorlog II.	J. Maes	84-88
Een studie van het patrimonium Coenen.	A. Mewis	89-95
Pers.		96-98
Tips.		99-108

September 1995 - Nummer 3

<i>De toekomst van een heemkring naar het jaar 2000 toegepast op de heemkring "De Semse", die haar 10 jarig bestaan viert. Kultureel Ambassadeur van Zemst.</i>	<i>H. Vannoppen</i>	<i>109-111</i>
<i>Steeds handen tekort Heemkring Semse tien jaar in het getouw.</i>		<i>112-113</i>
<i>Aktiviteiten.</i>		<i>114</i>
<i>Tentoonstellingen.</i>		<i>115</i>
<i>Uitstappen.</i>		
<i>Genealogische dagen.</i>		<i>116</i>
<i>In Memoriam.</i>		<i>117</i>
<i>De molens te Zemst en omstreken.</i>	<i>K. Lemmens</i>	<i>118-121</i>
<i>Een verdwenen kasteel te Zemst, Malfiance, later Malfiante genoemd. Pieter-Paul Rubens. Papiergeschiedenis, een inleiding.</i>	<i>M. Alcide</i>	<i>122-127</i>
<i>Het verscheen in de Pers.</i>	<i>C. Vanderbeken</i>	<i>128-146</i>
<i>Tips.</i>	<i>H. Van Royen</i>	<i>147-149</i>
<i>Publikaties.</i>		<i>150-153</i>
		<i>154-161</i>
		<i>162</i>

December 1995 - Nummer 4

<i>Voorwoord.</i>	<i>C. Vanderbeken</i>	<i>163</i>
<i>Lidmaatschapsbijdrage 1996.</i>		<i>164</i>
<i>Kerstmis met een speciaal tintje.</i>		<i>165</i>
<i>Nieuwjaarsgebruiken.</i>		<i>166</i>
<i>De molens te Zemst en omstreken.</i>	<i>K. Lemmens</i>	<i>167-169</i>
<i>De heren en hun gerecht te Zemst tijdens de middeleeuwen vanaf 1293.</i>	<i>M. Alcide</i>	<i>170-207</i>
<i>Het verscheen in de Pers.</i>		<i>208-210</i>
<i>Inhoud 10de jaargang</i>		<i>211-212</i>

